

TELŠIŲ
KANKINIAI

J. PADAUBIETIS

TELŠIŲ
KANKINIAI

1

9

4

9

RAINIŲ TRAGEDIJA

1940-1941 m. sovietinio teroro, karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui aukomis tapo apie 31 tūkst. LIETUVOS RESPUBLIKOS gyventojų, iš jų beveik 20 tūkst. žmonių (12560 lietuvių, 2202 žydai, 2003 lenkai ir t.t.) buvo išvežta į GULAG' o lagerius ir tremtį. Tremtyje ir lageriuose mirė 5157 tremtiniai ir kaliniai, 595 kaliniams buvo įvykdyta mirties bausmė. 7360 žmonių likimas iki šiol nežinomas. 1941 m. birželio 22-28 d. beveik 1 tūkst. kalinių ir civilių gyventojų (99 % - lietuviai) buvo nužudyta Lietuvoje, taip baigėsi paskutinė ir pati kraupiausia sovietinės okupacijos savaitė. Išžudę šimtus lietuvių, sovietiniai okupantai užleido vietą naciams. Pasikeitė teroro ideologija, kryptis ir mastai, bet Lietuvos gyventojai (ši kartą - pirmiausia žydai) buvo ir toliau naikinami.

Iš NKGB ir NKVD 1941 m. birželio 22-28 d. vykdytų lietuvių žudynių išsiskiria Telšių kalėjimo politinių kalinių nukankinimo istorija. Tai vienintelės žudynės, kurių liudytojų neliko nė vieno. Pagrindinis žudynių organizatorius ir vykdytojas Petras Raslanas, Lietuvoje kaltinamas karo nusikaltimais

ir nusikaltimais žmoniškumui, šiuo metu nuo teisingumo slapstosi Rusijoje, Maskvos srityje, Balašichos mieste.

Kas įvyko Telšių kalėjime ir Rainių miškelyje 1941 m. birželio 24-25 d., kokie Lietuvos piliečiai tapo pačių sadistiškiausių kankinimų aukomis, yra papasakota 1942 m. išleistoje knygoje „Žemaičių kankiniai“. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras netrukus išleis naują Lietuvos archyvuose saugomais dokumentais paremtą knygą apie Rainių tragediją. Šiuo metu skaitytojui pristatoma 1949 m. J. Padaubiečio Pitsburge (JAV) išleista knyga „Telšių kankiniai“, kurioje pateikti liudijimai, dokumentinė medžiaga iki šiol išlaikė savo vertę.

Genocido ir rezistencijos tyrimo
departamento direktorius
dr. Arvydas Anušauskas

RAINIAI TRAGEDY

From 1940 to 1941, the Soviet terror, war crimes and crimes against humanity claimed approximately 31,000 lives of the people of the Republic of Lithuania, including almost 20,000 (12,560 Lithuanians, 2,202 Jewish, 2,003 Polish, etc.) exiled to Gulag camps or deported. 5,157 deportees and prisoners died in exile and camps, and 595 prisoners were executed. The fate of 7,360 is still unknown. Between 22-28 June 1941, almost 1,000 prisoners and civilians (99 per cent Lithuanian) were killed in Lithuania. This marked the end of the last and the most dreadful week of the Soviet occupation. Having killed hundreds of Lithuanians, the Soviet occupants paved the way to the Nazis. Although ideology, trends and scope changed, but the extermination of the Lithuanian population (this time the Jews in the first place) continued.

Political prisoners detained in Telšiai prison were tortured to death by NKGB and NKVD, and their history stood out with the cruelty of all

the executions of the Lithuanians from 22 to 28 June 1941. For the meantime, the main surviving organiser and executor of the killings, Petras Raslanas, charged with war crimes and crimes against humanity, evades justice by hiding in Balashicha town, Moscow Region, Russia.

What happened from 24 to 25 June 1941 in Telsiai prison and Rainiai forest and who of the Lithuanian citizens became victims of the most sadistic torturing were outlined in the book 'Martyrs from the Lowland,' published in 1942. Based on the documents in the Lithuanian archives, the Genocide and Resistance Research Centre of Lithuania is soon to publish a book on the tragedy in Rainiai to commemorate the anniversary of the execution. At present, the readers are offered the book 'Martyrs from Telsiai' by J. Padaubietis, first published in Pittsburgh (USA) in 1949 and containing witness and records that have still retained their value.

Dr. Arvydas Anušauskas Deputy director
Genocide and Resistance Research Department

REDAKTORIAUS ŽODIS

Lietuvių tauta amžiais didvyriškai gynė savo laisvę, kovojo už savo tėvynės nepriklausomybę, už teisę gyventi. Darbštūs ir gabūs lietuviai sukūrė daug Grožio, Tiesos ir Gėrio vertybių. Raudonasis priešas atėjęs visa tai sunaikino, paženklandamas mūsų tėvynę liūdesiu, didžiom aukom ir kančia.

Jie atėjo su kankinimo įrankiais, baisiais už senovės barbarų, sėdami visur terora ir mirtį. Motinų ir kūdikių širdys plyšo iš skausmo, matant kruvinas nekaltų žmonių, savo tėvų ir brolių skerdynes.

Čia aprašoma baisioji skerdynių naktis Telšiuose, kur komunistai įsiutusiu žvėriškumu ir negirdėtu žiaurumu nukankino mūsų brolius lietuvius.

Tepalieka amžiams užrašyta ši skausmo istorija, težino visas pasaulis komunistų žiaurumą.

Lietuva nemirs, ji vėl prisikels ir gyvuos, eidama šviesos ir tiesos keliu.

Ši knygutė yra pirmasis “Lietuvių Žinių” leidinys, kuris pasieks kiekvieną mūsų laikraščio skaitytoją ir plačiąją Amerikos lietuvių visuomenę, uždegdamas kiekvieno širdį didesne meile savo tėvynei Lietuvai.

Tėvas Barnabas Mikalauskas, O.F.M.

IŽANGOS VIETOJE

LIETUVIŲ TAUTAI Apvaizda skyrė dygų ir kieta likimo kelią. Jai teko išgyventi daug didingų, bet karčių ir sunkių valandų. Lietuva, kitados buvusi didelė ir galinga valstybė ir vaidinusi svarbų vaidmenį Europos gyvenime, pateko į pietų ir rytų slavų pinkles ir turėjo vesti ilgas ir kruvinas kovas prieš žiaurų vakarų kaimyną—vokietį. Tada ji prarado ne tik savo nepriklausomybę, bet turėjo labai daug pavojų ir savo tautinei egzistencijai. Dėl savo sūnų atsparumo ir jų didelio pasiaukojimo Lietuva ne tik išliko kaip tauta, bet buvo atkurta ir sava valstybė. Tačiau pavojai neišnyko. Vietoje caro imperializmo, griuvus jo imperijai, šlykščiausiomis teroro ir melo priemonėmis išgalėjo raudonasis ir nuožmusis bolševizmas. 1918-1919 metais, palyginti, nesunkiai pavyko mums savo jėgomis apsiginti, ir retas galvojome, kad panašus pavojus gali vėl kada nors mus ištikti. Per 20 su viršum metų nepriklausomo gyvenimo mes kūrėme ir

tikejome ateitim, padarydami stebinančią pažangą.

Vėliau, išgalėjęs rudajam germanų bu-
deliui ir kilus antrajam pasauliniui karui,
mūsų tautai teko pakelti niekad pasaulyje
negirdėtų ir skaudžių bandymo dienų. At-
ėję nuožmieji bolševikai, išpiešė mūsų krau-
ju pirktą ir Dievo mums duotą Nepriklauso-
mybę, ir mes praradome savo brangiausią
turta—laisvę. Bolševikai, skelbdami savo
komunistinius šūkius ir taikindami juos
praktikoje, išardė mūsų klestėjusį ūkį ir
sutrukdė visokią tautos pažangą. Religijai
ir lietuvybei paskelbė neronišką kovą.

Per vienerius pirmosios okupacijos metus
bolševikai Lietuvoje išžudė apie 5,000 mūsų
tauriausių tautiečių, 12,000 pūdė ir dvasi-
no badu kalėjimuose, nemažiau 45,000 išve-
žė nežinomam likimui į tolimąjį ir šaltąjį
Sibirą.

Tačiau, šios bolševikų okupacijos pats
tragiškiausias įvykis, be abejo, bus tas,
kurį turėjo išgyventi Telšių kalėjimo politi-
niai kaliniai, nukankinti žiauriausiu būdu
iš birželio 24 į 25 dienos naktį, 1941 metais,

Rainių miškely, apie 4 kilometrai nuo Telšių. Čia pasireiškė neaprašomas bolševikų sadizmas su visišku žmogaus išsigimimu bei sužvėrėjimu. Tokių kankinimo būdų buvome girdėję vieną ar kitą atskirai, bet čia, Rainių miškely, jie visi buvo pavartoti iš karto ir pačiomis aštriausiomis formomis. Ir visa tai buvo daroma juk ne kieno kito, o jų nešamosios “laisvės ir žmonių gerovės” vardu.

Rainių miškelių tragedija amžiams liks vienu šiurpiausiu momentu lietuvių tautos istorijoje. Ji per amžius bylos pasauliui apie lietuvių tautos didvyriškas kovas dėl laisvės ir religijos. Šioje tragedijoje dalyvauja visos mūsų tautos įvairių sluoksnių žmonės be amžiaus, išsilavinimo ir profesijos skirtumo. Čia baisia mirtimi mirė darbininkas, ūkininkas, inteligentas ir idealistas jaunuolis moksleivis. Visi jie kovojo dėl tikėjimo ir tėvynės idealų, ir visi jie buvo bolševikų žiaurios rankos surinkti į Teisių kalėjimą ir tapo jų sadizmo aukomis, pelnydami nemirštamą kankinio vainiką ir lietuvių tautos didvyrių vardą.

Čia aprašomi faktai yra paremti buvusių kalėjimo tarnautojų ir tuo metu kalėjime sėdėjusių ne politinių kalinių liudijimais, medicinos gydytojų protokolo nuorašais, iš kurių skaitytojas galės pats susidaryti vaizdą tų baisių įvykių ir tų kančių, kokias turėjo iškentėti šie nekalti žmonės, vien dėl to, kad mylėjo savo Tėvynę, buvo tikintys ir nenorėjo paklusti bolševikų melui ir apgavystei. Be to, kiekvienas supras, kokią baisų ir dangaus keršto šaukiantį nusikaltimą bolševikai yra padarę Lietuvoje, Raimonių miškelyje.

DIENOS PRIEŠ SKERDYNES

Kilus VOKIETIJOS-RUSIJOS karui, kalėjimuose sėdėjusių politinių kalinių širdys su neapsakomu išsiilgimu laukė išsivadavimo, laisvės. To troško ir Telšių kalėjimo kaliniai.

Birželio mėn. 23 ir 24 dienomis Telšiuose buvo didelis rusų kariuomenės judėjimas. Įvairūs daliniai keliavo įvairiomis kryptimis ir sausakimšai užpildė gatves. Birželio 24 d. ryte prie kalėjimo atsirado rusų sargyba. Pro kalėjimą buvo sustabdytas judėjimas, o pats kalėjimas buvo apstatytas kulkosvaidžiais. Kalėjime buvo sudaryti politinių kalinių sąrašai ir nutarta juos likviduoti. Dienos metu Rainių miškelyje buvo iškastos keturios duobės, naktį iš 24 į 25 d. kaliniai buvo iš kamerų vedami į būstinę, apklausinėjami, pasmerkiami mirti, surišamos užpakaly rankos, užrišamos virve arba raiščiais burnos (pažabojami), o iš čia vedami ir kaip malkų pagaliai kraunami į sunkvežimius.

A. Žutauto parodymai

“Aš ir Gutmanas buvome prie kalėjimo. Mums besikalbant atvažiavo sunkvežimis su rusų kareiviais. Iš mašinos išlipęs čekistas karininkas paklausė, kas mes esame. Paaiškinome, kad esame kalėjimo tarnautojai. Gutmanas paklausė, ką reikia daryti su kalėjimu? Tas karininkas pažadėjo padaryti tvarką. Priėjęs prie kalėjimo, karininkas įsakė stabdyti pravažiuojančias tuščias mašinas. Kareiviai sustabdė tris mašinas. Viena iš jų buvo tuščia, o kitos su kroviniais. Tas pats karininkas liepė, kad į raštinę susirinktų visi prižiūrėtojai. Karininkas nieko nesakė, tik visą laiką kalbėjo su Gutmanu. Ką kalbėjo—nežinau, nors rusiškai šiek tiek suprantu. Vienas rusų karys kažką pasakė Gutmanui, ir šis liepė man eiti parodyti kalėjimo rūšį, kuris yra už kalėjimo virtuvės. Aš parodžiau. Rusų karys, pasižiūrėjęs į tą rūšį, pakraipė galvą, ir aš supratau, kad rūšys yra permažas politiniams kaliniams sušaudyti. Grįžus į raštinę, kažkuris karys paklausė, kas turi iš

raštinės esančius ginklus. Aš turėjau ir pakėliau ranką. Ginklų iš turinčiųjų nepaėmė. Išeidamas garnizono viršininku pasivadinęs karininkas, berods, majoras, įsakė, kad nieko iš raštinės neišleistų. Tai buvo apie 7-8 val. ryto, birželio 24 d.

“Po poros maždaug valandų tas pats karininkas grįžo su keliais kareiviais ir atsisėdo prie stalo, kur buvo sudėtos politinių kalinių bylos. Garnizono viršininkas pareiškė, kad nereikalingi prižiūrėtojai iš raštinės gali išeiti. Raštinėje likau aš, Gutmanas, Selenis ir Vaitkus. Rusų kariai, susėdę prie bylų, pradėjo jas skirstyti pagal nusikaitimo straipsnius. Skirstė į dvi grupes. Kiek supratau, 43 kalinius išskyrė sušaudyti, o kitus paleisti ar išvežti. Tų 43 kalinių sąrašą dariau aš ir Gutmanas. Kariai, paėmę sąrašą, išėjo. Išeidamas garnizono viršininkas savo vietoje paliko kažkokį kapitoną iš NKVD. Tasai kapitonas klausė Gutmaną, ar yra kalėjime kastuvų. Sandėlininkas pranešė, jog čia kastuvų nėra, o esą tik Siraičių dvare. Po to rusai iš raštinės greit išėjo”.

“Apie 11-12 val., išėjęs į gatvę, pamačiau, kad gatvėje stovi rusų sargybiniai su kulkosvaidžiais ir gatvę civilių žmonių nepraleido eiti. Mašinų stovinčių nebuvo. Apie 21-22 val. rusai pakeitė kalėjimo vartų sargybą rusais. Apie 22 val. kažkas įsakė visiems iš būstinės išeiti. Aš išėjau į koridorių ir mačiau, kad iš kiemo pro manė raštinės koridoriaus link nuėjo rusas saugumo tarnautojas Galkin ir rankose laikė virveles.

“Prasidėjo kalinių vedimas iš antro aukšto kamerų žemyn. Aš koridoriuje prie lango prabuvau daugiau kaip valandą. Man esant, visą laiką girdėjau kalinių vedimą ir klumpių tarškėjimą. Kaliniai buvo vedami užpakaly surištom rankom ir užpakaly galvų buvo matyti balti raiščiai. Kalinius vedė pavieniui.

“Vedant kalinius, mašinų motorai neūžė. Kalinius kareiviai keldavo į mašiną ir pastumdavo. Kalinių prikrovė tris mašinas. Vieną prikrovus pavažiudavo ir privažiudavo kita. Į prikrautas mašinas sulipdavo 4-5 rusų kareiviai. Kaliniai sunkvežimiuose buvo ne sustatomi, o suguldomi ant kits

kito. Ar vedami kaliniai buvo skaudžiai mušami—nežinau, bet eidavo patys, vedami dviejų rusų kareivių. Tai buvo apie 24 val. iš 24 d. į 25 d. birželio mėnesio.

“Stovint man antrame aukšte, čion užlipo 2 rusų kareiviai su 2 sargybiniais, kurie nuėjo koridoriaus link prie buvusios kalėjimo koplyčios. Jie atsidarė kameros duris, berods, 10-tosios, išvedė nesurištą vieną kalinį, kurio nepažinau, ir nusivedė žemyn. Aš tuo tarpu nuėjau link ambulatorijos, kurioje kas tai buvo. Kas buvo—nežinau, nes buvo tamsu.

“Stovėdamas prie virtuvės laiptelių, mačiau, kad kalinius vedė ne į raštinę, bet į būstinę. Kai pravedė pro koridoriaus duris, aš priėjau prie būstinės lango. Būstinėje buvo silpna žvakės šviesa, elektra nedegė. Tuo metu būstinėje buvo enkavedistai Roslanas ir Galkinas iš saugumo. Prieš juos sėdėjo du ar trys nepažįstami kareiviai. Prie durų mačiau atvestą kalinį. Jo nepažinau. Pro langą žiūrėti man niekas netrukdė, nes su manim žiūrėjo ir rusų sargybiniai, kurie stovėjo kieme. Man pasi-

traukus nuo lango, tuojau išvedė, berods, tą patį kalinį, kurį mačiau pro langą sargybos būstinėj. Pastebėjau, kad kalinio rankos buvo surištos ir burna užrišta koku tai baltu audeklu. Kalinys nei šaukė, nei verkė. Jį vedė du sargybiniai, paėmę už abiejų rankų, į stovinčią mašiną, kuri stovėjo prie kalėjimo kiemo vartų. Sargybiniai kalinį įkėlė į mašiną ir stumdami paguldė. Po to į sargybos būstinę įvedė kalinį Jakelį. Jį klausinėjo, už ką nu-teistas, ir ar prisipažįsta kaltu. Ką jis atsakė, aš negirdėjau. Jam tuo metu surišo rankas. Po to liepė išsižioti ir sakyti 'a,' o tuo momentu jam užmetė ant burnos audeklo juostą ir ką tai darė užpakaly galvos, matomai, rišo. Tuo metu aš vėl pasitraukiau nuo lango ir priėjau prie durų, pro kurias Jakelį užrišta burna ir rankomis išvedė prie sunkvežimio ir pastūmė į sunkvežimį. Sunkvežimys buvo, berods, trys rusai sargybiniai, kurie kilnojo kalinius į mašiną. Kurie spardėsi ar priešinosi, tuos mušdavo kumštėmis, nes šautuvų prie jų nemačiau. Jūs vedė vieną po kito. Man bestovint, į

ta sunkvežimį suguldė apie 15 kalinių. Visi jie buvo surištomis rankomis. Vieni buvo vienmarškiniai, kiti su švarkais; visi be kepurų. Su paltais nei vieno kalinio nemaniau. Išsyk kai kuriuos kalinius keldavo ir stumdavo į sunkvežimius, o vėliau iš kur tai prie mašinų pastatė suolą, ant kurio kaliniai palipę buvo įstumiami į sunkvežimį. Ten kareiviai juos visaip sukindavo. Mačiau, kad, įstūmus į mašiną, dviem kaliniam numovė batus. Išėjęs rusų kapitonas Jermolajev įsakė man prie sunkvežimio atmiešti keletą paltų ir paklodžių. Ką aš ir padariau. Kareiviai, buvę sunkvežimyje, paėmė tuos rūbus ir apdengė vežamus kalinius. Apdengus kalinius, mašina pavažiavo žemyn — į Respublikos gatvę”.

“Po pertraukos vėl atvažiavo sunkvežimis, dengtas su būda ir vėl pradėjo vesti kalinius. Vedė iš pirmojo aukšto koridoriaus. Vedė rusai ta pačia tvarka, surištomis rankomis ir užrišta burna. Tas kalinių į paskutinį sunkvežimį vedimas truko apie pusvalandį. Aš visą laiką buvau prie virtuvės laiptelių. Paskutinius kalinius ve-

dant, kaliniai pradėjo šaukti pilnu balsu, matyt, burnos atsirišo. Tai darė jau suguldyti į mašinas. Tada iš koridoriaus išlėkė čekistas Galkinas ir nubėgęs prie mašinos pradėjo keikti, grąšindamas sušaudysiąs ir, paėmęs iš kareivių šautuvą, kalinius sunkvežimyje pradėjo mušti šautuvo buože. Kaliniai nutilo, bet buvo girdėti sunkus alsavimas. Rūbų kaliniams apkloti nereikėjo nešti, nes mašina buvo dengta.

“Sutvarkius kalinius, mašina vėl pavažiavo į Respublikos gatvę ir sustojo. Nuėjęs prie kalėjimo kampo, pamačiau, kad gatvėje buvo ir daugiau mašinų—sunkvežimių. Iš mašinos pasigirdo vienas kitas riksmas ir už kokių 15-20 minučių jos nuvažiavo.”

A. Pilypaičio parodymas

“Antradienį, apie 11-12 valandą, buvau pašauktas į kalėjimo raštinę. Čia mums buvo pasakyta niekur nepasišalinti. Apie 18 valandą karininkas užsirašė mano pavardę ir liepė eiti į sargybos būstinę, drauge su raštinėj buvusiu Heimanu. Greitai

po to užėjo tas pats karininkas ir įsakė man, Heimanui ir aštuoniems rusų kareiviams eiti į sunkvežimį. Įsėdę nuvykome į mišką, ant Luokės kelio. Važiuodami vežėmės 10 kastuvų. Nuvykę į mišką, kuris nuo Telšių yra apie 4 kilometrai, radome tris nevisai iškastas duobes, šalyje stovėjo užmaskuotas tankas ir nuo duobių apie 30 metrų stovėjo suverstos mašinos motorai. Kartu atvykę rusų karininkai įsakė tas tris duobes pagilinti. Kasėme: aš, Heimanas ir tie aštuoni kareiviai. Po to atsigulėme ant žemės ir išgulėjome apie 2-3 valandas. Pas-kui visi pėsti grįžome atgal į kalėjimą. Mums būnant prie tų duobių, iš Telšių kalėjimo kalinių atvežę nebuvo. Kuriam reikalui tas duobes kasėm, nežinojom. Kai grįžau, kalėjiman, kaliniai jau buvo išvežti. Daug sunkvežimių stovėjo Respublikos gatvėje, prie kalėjimo.”

J. Adomaičio parodymas

“Įbėgau į sargybos būstinę ieškoti savo kepurės. Būstinėje radau šurpų vaizdą. Čia buvo be jokios tvarkos priversta kalinių

drabužių ir apavo. Iš čia greitai nubėgau į virtuvę, nes ten buvo padėtas mano portfelis. Ten dar labiau radau visą suverstą ir pilną virtuvę visokių drabužių. Iš virtuvės per kalėjimą išėjau į gatvę. Gatvėje buvo didelis kariuomenės judėjimas. Čia radau beveik visus prižiūrėtojus. Prie mūsų prisidėjo du milicininkai ir du rusų karininkai. Jie įsakė nuo jų neatsilikti ir skubiai eiti paskui juos.

“Iš miesto visi greitai ėjome Luokės keliu ir pasukome Tryškių vieškeliu. Apie du kilometrus paėjus vieškeliu, rusų karininkai sustabdė vieną pravažiuojantį sunkvežimį, į kurį liepė ir mums sėstis. Mašina mus nuvežė į Tryškių mišką už miesto ir išlaipino. Einant pastebėjau, kad Vaitkaus kelnės ir batai buvo aptaškyti krauju. Einant Kabaila man papasakojo, kad Vaitkus ir Heimanas buvo prie politinių kalinių žudymo. Taip pat Vaitkus kalėjimo būstinėje antradienio vakare užrišinėjo politiniams kaliniams burnas ir rišo jiems rankas.”

J. Tiškienės parodymas

“Birželio 24 d., antradienio rytą, pastebėjau, kad sargyba yra padvigubinta. Mūsų kamerai pradžioje lietuviškai, o vėliau rusiškai buvo įsakyta uždaryti langus ir nežiūrėti pro juos. Tą dieną iš prižiūrėtojų mačiau tik Vaitkų. Tos dienos pavakary, eidama į ruošą, pamačiau, kad daugumas prižiūrėtojų, rusų sargybinių prižiūrimi, sėdėjo ant virtuvės laiptų. Tada supratau, kad buvusieji kalėjimo prižiūrėtojai buvo suimti. Apie 3-4 valandą po pietų Vaitkus drauge su aršiu komunistu gydytoju Gutmanu, vaikštinėjo po kameras ir rankiojo visus politinius kalinius į 7-tą kamerą. Po vakarienės, apie 10-11 valandą, mums buvo vėl griežtai įsakyta nelaikyti atidaro lango, nežiūrėti pro jį, nes priešingai bus šaunama. Mes šį įsakymą pildėme. Greitai po to, brėkstant, pasigirdo iš koridoriaus Vaitkaus balsas: “Vyrai, pasiruoškite daiktus.” Pagalvojome, kad visus politinius kalinius išveža į Rusiją. Kaliniai pavieniui pavardėmis buvo šaukiami iš 7-tos kameros ir veda-

mi laiptais žemyn. Vieno kalinio vedimas truko apie penkias minutes ir iš viso juos vesta apie keletą valandų. Vedant kalinius, buvo girdėti kalinių šauksmas: ‘Jėzau, Marija! Kur jūs mus vedat?’ Kieme tuo tarpu jokio riksmo nesigirdėjo, tik supratau, kad kaliniai varomi į sunkvežimius, kurie protarpiais labai ūžė, ir yra išvežami. Nei vienas iš mūsų tuo tarpu pro langą nežiūrėjo.

“Baigiant vesti kalinius iš 7-tos kameros, kur buvo apie 43 žmonės, kai kurios kalinės atsigulusios verkė. Kalinėms apimus, po valandos atsikėliau, pravėriau truputį langą ir pro plyšį pamačiau, kad kieme stovi dviejose eilėse išrikiuoti rusų kareiviai. Prie atidarų vartų stovėjo sunkvežimis, iš viršaus pridengtas eglaitėms ir užpakaly nuleistu uždaru. Mačiau, kad pro rusų kareivių gretas buvo atvarytas vienas kalinys, kuris turėjo raištį ant burnos. Prie sunkvežimio buvo pristatyta lyg kėdukė, ant kurios pasistojo kalinys ir palindo po eglaičių į vežimą. Po kelių minučių buvo atvarytas antras kalinys, kuris taip pat įlindo į sunk-

vežimį. Per tą laiką jokio riksmo kieme negirdėjau. Matydama, kad rusų sargybinis vidury kiemo stovi atkišęs šautuvą į mano langą, pabūgau, pridariau langą ir atsiguliau.”

M. Radzevičienės parodymas

“Telšių kalėjimo kieme rusų sargybinius pamatėm iš birželio 23 į 24 d. Apie 10-11 val. ryto Vaitkus ir gydytojas Gutmanas atsirado antrame aukšte prie 5-sios kameros. Jie kalbėjo tarp savęs rusiškai. Iš 5-sios kameros 9 kalinius perkėlė į 7-tą kamerą, o 3 gimnazistus — į 7-tą kamerą. Visi jie buvo politiniai. Tuo pat atvedė iš apačioj esančių kamerų, greičiausiai iš 2-tos, į 7-tą, 9-tą ir 11-tą kameras. Tas vedžiojimas tęsėsi apie valandą laiko. Eidami kaliniai nešaukė, buvo ramu. Kieme stovėjo rusų sargyba ir neleido prie lango prisiartinti.

“Sutemus, apie 11 val. nakties, iš 7-tos kameros Vaitkus pradėjo šaukti kalinius. Pirmą iššaukė Korzą, ir tas paklausė, ar imti valgį ir rūbus? Vaitkus pasakė, kad viską nuosavą pasiimti. Už kokių poros mi-

nučių iššaukė kitą, berods, Antanavičių šaukė ir kitus, skubindami, jog mažai laiko Vaitkus sakė: 'Skubėkite, nes laiko tik viena minutė.'

"Vedant kalinius, mašinos visą laiką smarkiai ūžė ir iš apačios kalėjimo girdėjos, duslus verksmas ir aimanavimas (vaitojimas). Kuomet kameros duris kas tai iš vyrų išlaužė, mūsų kameros kalinės išėjome į laisvę. Kalėjimas buvo tuščias ir jokie tarnautojo ar rusų prižiūrėtojo nebuvo matyti."

J. Bertašiaus parodymas

"Man teko sėdėti kartu su politiniais kaliniais nuo 1941 metų balandžio 15 d. iki birželio 25 d. Birželio 22 d. pasigirdo patrankų garsai. Nuo tos dienos kalėjime buvome laikomi be maisto. Birželio 24 d. iš ryto patikrinimo kameroje nebuvo ir prižiūrėtojų nesimatė. Palaukėme iki 10 valandai. Pro langą matėme, kaip atvažiavo viena rusų mašina, pilna ginkluotų kareivių. Mašina prie kalėjimo buvo sustabdyta kalėjimo gydytojo Gutmano. Jis ilgai kalbėjo su rusų

karininku ir buvo girdėti, jog jis prašė duoti daugiau nurodymų, ką daryti su kalėjimu, nes kompartijos ir NKVD valdininkų nebėsa. Pats gydytojas buvo pasiruošęs bėgti. Rusai sustojo, išlipo iš mašinos, apsupo kalėjimą ir pastatė sargybą. Sargybai buvo įsakyta sustabdyti judėjimą pro kalėjimą.

Bolševikų nukankintieji 1941 birželio 25 d. Telšiuose

“Apie 11 valandą atvažiavo lengva rusų mašina su vienu NKVD tarnautoju. Rašti-

nėję buvo girdėti balsas: ‘Suneškit visų politinių kalinių bylas.’ Taip pat buvo įsakytą, kad visus politinius kalinius iš 2-ros ir 3-čios kameros suvartų į antrąją aukštą 7-tą kamerą. Įsakymas buvo įvykdytas.

“Kameros Nr. 1 kaliniai, kurioje ir aš buvau, pradėjome prašyti valgyti. Tada įėjo Vaitkus su vienu rusu. Vaitkus laikė rankoje du pistoletu, o rusas lengvąjį kulksvaidį. Vaitkus suriko: ‘Svoločiai, smetonininkai, raminkitės, o kitaip būsite vietoje sušaudyti.’ Po to visus suguldė ant cemento.

“Vakare patikrinimo nebuvo. Patikrinimo nesulaukę, sugulėme. Maždaug po valandos laiko pasigirdo bausis bildėjimas. Kadangi bildesys nesiliovė, buvo įjungta trijų sunkvežimių motorai ir trys traktoriai. Netrukus apačioje pasigirdo skaudūs vaitojimai ir aikčiojimai. Ir gatvėjs girdėjome šauksmus: ‘Jėzau, Marija! Žmonės gelbėkite!’ Tuo metu iš 1-mos kameros kurioje aš buvau, iššaukė politinį kalinį Motuzą iš Telšių. Po kelių minučių Vaitkaus buvo iškvieštas tardomas politinis ka-

linys Jocius iš Luokės. Jocius paklausė Vaitkų, ar reikia pasiimti visus savo daiktus? Vaitkus atsakė, kad užsivilkti tik viršutinius baltinius. Vaitkus kalinius iš kameros kvietė labai švelniai. Iš jo kalbos neatrodė, kad tą vakarą įvyktų žudymas. Matyt, jis tai darė, kad kalinių tarpe nesukeltų panikos. Tačiau kiti kaliniai suprato, kad žudymas vyksta. Kriminaliniai kaliniai man kalbėjo: 'Lįsk po naru ir gerai užsimaskuok. nes tavo byla surišta su politika, gali jie nužudyti ir tave.' Tada mes su politkaliniu Žilinskiu pasilindome po naru ir užsimaskavome.

“Po kelių minučių aš buvau iššauktas, bet kriminalinis kalinys Galdikas iš Kartenos atsakė: 'Jo čia nėra, jis yra išvežtas su kitais kaliniais arba yra kitoje kameroje.' Tada Vaitkus nuėjo.

“Po kokios valandos pasigirdo smarkesnis mašinų ūžesys ir visos mašinos su vaitojančiais žmonėmis nuvažiavo. Buvo girdėti ir baisia žiaurūs keiksmi. Mašinoms nuvažiavus, pasidarė tylu.”

NETIKĖTAI ATRASTOS AUKOS

(Pasakoja p. Peckus)

BIRŽELIO 26 d. Telšių apylinkėje jau buvo nutilę karo šūviai. Nuėjau pažiūrėti, kas dedasi Telšių miesto ugniagesių komandoje. Auto radau mieste. Jame sėdėjo traktorių stoties vedėjas. Jis pradėjo aiškinti, kad automobiliui trūksta žvakės, kurią galima gauti traktorių stotyje. Aš įsėdau prie jo ir nuvažiavau į Rainių dvaro traktorių stotį.

“Rainių miškelio kairėje pusėje stovėjo rusų palikta auto priekaba, o netoli kaimiečiai krovė karišką medžiagą į savo vežimus. Apie tai pranešiau Telšių policijos vadui. Man davė pistoletą ir liepė pačiam tvarkytis. Birželio 28 d. reikėjo pakeisti Rainių miškelio sargybinius, kuriuos buvo pastatę prie auto priekabos. Tačiau nuėjus, nebuvo kuo šiuos sargybinius pakeisti ir nutariau palikti tuos pačius, kol gausiu arklius priekabai parvežti. Miške pamačiau du vyrus kurie iš vienos mašinos leido benzina. Pa-

tikrinus pasus, pasirodė, kad jie broliai iš netolimos apylinkės.

“Netoliese pamatėme mašinų rata, kelis kibirus kopūstų ir rusiškų popierių. Taip pat pamatėme sukastas žemes, kurios buvo dalinai samanomis užmaskuotos, tačiau aiškiai buvo matomos kasimo žymės. Spėjome, kad gal būti pakasti ginklai arba stambesnės mašinų dalys. Sargybiniui buvo įsakyta atkasti vieną duobę ir, pakasus 30 cm., pradėjo jaustis, kad tenai yra minkštas drabužis. Padaviau peilį. Perplovus drabužius, pasirodė mėlyna vyro krūtinė. Nutarėme, kad kariškis negali būti, nes, kariškius laidojant, niekas neišrenigia, o čia buvo matyti mėlynos spalvos baliniai. Įsakiau ištraukti. Ištraukus, pamatėme baisų vaizdą. Duobėje buvo be skaičiaus kojų, galvų, rankų. . . .

“Palikęs sargybinių, nuvykau pranešti Telšių policijai, kad duobėje rasta daug lavonų, kurie ar tik nebus Telšių kalėjimo kaliniai. Policijos vadas įsakė lavonus iškasti.

“Grįžęs į mišką, radau jau tris lavonus ant kranto, o duobėje buvo matyti kiti. Taip

pat ir kitas duobes pakasus 15-20 cm., buvo lavonai. Tada jau buvo aišku, kad tai kalėjime sėdėję vyrai.

“Gavę paramos iš Rainių dvaro, pradėjome darbą. Duobėse gulėjo baisiai sužaloti lavonai. Jie buvo atkasami ir guldomi eilėmis ant žemės. Jų galvos buvo sudaužytos, rankos suraišiotos užpakaly, kūnai subadyti ir juodomis dėmėmis padengti. Reikia manyti, kad rasti kopūstai buvo panaudoti sutinimui rankų ir kojų. Žiaurumas buvo didžiausias. Tai buvo 1941 metais, birželio 28 d., 14 valandą. Iki vakaro buvo atkastos visos duobės, kuriose rasta 73 lavonai.”

KAIP JIE MIRĖ?

KAIP VYKO pats kankinimas žinių neturime. Visi kankintojai yra pabėgę, visi kankinamieji — mirę. Tačiau, matydami kankinių kūnus, galima maž daug suprasti ir įsivaizduoti, kokias baisiausias kančias mūsų kankiniams teko išgyventi ir kokių nuo amžių negirdėtu žiaurumu bolševikai juos nukankino. Motinos negalėjo atpažinti savo vaikų, žmonos vyrų, broliai ir seserys savo brolių, nes taip sunaikinti ir iškoveikti buvo kankinių kūnai. Atsitiko, kad moterys apraudojo ne savo vyrus už savus, juos palaidojo, išgyveno jūras kančių, o jų vyrai, buvę išvežti į kitus kalėjimus, po kiek laiko išsilaisvinę, grįžo namo sveiki ir gyvi. Iš 73 lavonų galima buvo atpažinti tik 27 ir tai dažniausiai iš drabužių arba kitokių žymių.

TEISMO MEDICINOS PROTOKOLO IŠTRAUKOS

KANKINIŲ mirties būdą ir jų kentėjimų didumą geriausiai galės pavaizduoti specialus teismo gydytojų komisijos protokolo nuorašas, su kiekvieno atpažinto ir neatpažinto kankinio kūno aprašymu. Todėl jį paduodame ištisai.

1. Neatpažintas lavonas. Epitelis (oda) lupasi. Kairė koja iki blauzdos sumušta. Krūtinė sumušta. Sprandas sumuštas. **Galvos oda nulupta**, kraujas išsiliejęs. Dešinys skruostas ir smilkinys sumušti. Kakতিকaulyje virš antakio 2 cm. žaizda aštriais kraštais, 3 cm. gilumo. Kraujus išsiliejęs.

2. ČIUŽAS, ANTANAS, iš Telšių. Pilvo ir krūtinės sumušimo žymės. Ant kairės kojos žemiau sąnario smūgio žaizda, kraujas išsiliejęs. Abi rankos užpakaly surištos. Viso galvos kiaušo siūlės sutrūkusios, trūkimai pusiau ovalinės formos, zonduojant (žaizdų gilumą matuojant) matyklis laisvai eina per visą kaukolę, smegenys sumaišyti. Paakiuose mėlynės.

3. KAVOLIS, PETRAS (atpažino brolis Matas). Visas galvos kiaušas sutriuškintas, deformuotas. Iš galvos dešinės pusės, tarp kaktikaulio ir smilkinio kaulų yra nelygiais kraštais žaizda. Iš nosies ištekėjęs kraujas. **Oda nulupta.** Smegenys ištryškę. Ties dešiniu lūpų sujungimu yra durtos dvi žaizdos, 10 cm. gilumo. Apatinis žandikaulis sutriuškintas. Šone iš dešinės pusės po ranka yra mušimo žymės. Lyties **organai sumušti,** kraujas išsiliejęs. Rankų galūnės nušutintos ir nu brūzuotos. Lavono dėmės stipriai išreikštos.

4. BUBELĖ, STEPAS, iš Alsėdžių. Lavondėmės stipriai išreikštos visame kūne, lupasi ir maceruojasi (šunta) abiejų kojų sumušimo žymės. Lyties organas sumuštas, kraujas išsiliejęs, mašna pilna krauju. Ant varpos galo sumušimo žymės. Smakras priverstas prie kaklo, pažabotas raiščiu, liežuvis iškištas, **apatinis žandikaulis nuverstas žemyn,** kairioji akis atdara. Tarp viršukaulio, pakauškaulio ir smilkinio kaulo yra aštriais nelygiais kraštais žaizda, 9 cm. Smegenys bėga.

5. Neatpažintas. Lavondėmės apatinėse kūno ir galvos dalyse stipriai išreikštos. Pilvas, kojos ir lyties organai sumušti, kraujų išsiliejimas. Dešinės kojos pirštai kruvini, **pado vidurys perdurta iki kaulo**, žaizda 1.5-0.5 cm. Kaklas parištas audekliniu raiščiu, galva kiaura, kakta iš dešinės pusės įmušta—įdubus, galvos kaulai sutriuškinti, skylė 12-8 cm., **smegenys išmaišyti**.

6. Neatpažintas. Lavono dėmės aštriai išreikštos su puvimo žymėmis. Pažabotas audekliniu raiščiu, tarp pakaušio ir smilkinio yra aštriais nelygiais kraštais 5-8 cm. dūrio žaizda, pro kurią bėga smegenys. Visi **smegenys sumaišyti**. Rankos surištos **užpakaly, lyties organai sumušti su kraujo žymėmis**.

7. Neatpažintas. Lavondėmės ir puvimo žymės stipriai išreikštos. Kiaušo ir veide kaulai sumušti ir deformuoti. **Kairė akis išdurta, akies duobė tuščia**. Kiaušo kaulai suskilę. Žaizda durta nuo vidurinio akies kampo statmenai į viršų, 10.4 cm., iš jos teka smegenys; rankos stipriai sudaužytos,

kairė koja sumušta su kraujo išsiliejimu, be odos sužalojimo.

8. BALSEVIČIUS, POVILAS, iš Kulių valsčiaus, Kumžaičių kaimo, atpažino brolis. Įvairaus dydžio sumušimai ant liemens ir apatinių galūnių pilvo srityje, kairėje krūtinės pusėje puvimo žymės. Visa kaukolė deformuota, dešinėje kiaušo pusėje skylė 15.10 cm., apimanti dešinės pusės kaktikaulį, smilkinio ir viršugalvio sritis. Smegenys išbėgę.

9. Neatpažintas. Viso kūno oda išreikšta lavondėmėmis ir puvimo žymėmis. Visas veidas ir kūnas sudaužytas buku daiktu, stiprus kraujo išsiliejimas po oda ir kituose audiniuose. Tarp pakaušio ir viršukaulio yra skylė 15.8 cm. Smegenys išbėgę. Lyties organai sumušti buku daiktu, stiprus kraujo išsiliejimas.

10 MILIUS, JONAS, iš Alsėdžių valsčiaus. Viso kūno lavondėmės išreikštos stipriausiai. Galvos kiaušo kaulai sumušti ir deformuoti. Žaizdos kairėj pusėj ausies 2 ir 4 cm., skruostai sumušti, rankos surištos užpakaly, oda nubrūžinta.

11. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos, sumušimo žymės ant krūtinės, veido bei viso kūno srity. Antakiai apdaužyti, mėlyni. Rankos surištos linine virve. Lyties organai sudaužyti buku daiktu, stiprus kraujo išsiliejimas iš kairės pusės.

12. Neatpažintas. Puvimo žymės išreikštos iki kelių. Sumušimo žymės ant abiejų pusių po oda, per pakaušį eina zigzagu plėšta žaizda, iš kairės ausies teka kraujas. Stiprus rankų sumušimas buku daiktu, rankų oda nubrūžinta. **Stiprus lytinių organų (varpos) sumušimas.**

13. Neatpažintas. Lavondėmės ir puvimos dėmės stipriai išreikštos ant viso kūno. Liežuvis iškištas. Iš abiejų pusių—kairėje pusėje tarp skruosto kaulų ir viršų kaulio yra skylė, pro kurią, yra ištryškę smegenys. Skylės kraštai nelygūs, aštriais kraštais, išmušti. Rankos surištos, kairės rankos kaulai sumušti ir sulaužyti. Lyties organai sumušti buku daiktu. Kraujo išsiliejimas audiniuose bei odos sužalojimuose. Kairė koja sumušta buku daiktu.

14. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos ant viso kūno. Visa veido oda subraižyta ir sumušta. Kraujo išsiliejimai pakaušio srityje. Dešinys statikaulis permuštas. Krūtinė sumušta, 18.8 cm. žaizda. Rankos surištos užpakaly, visa oda maceruota.

15. Neatpažintas. Viso kūno oda lygi. Iki kelių išreikštos puvimo žymės. Kiaušas ir veidas deformuotas. **Dešinė akis išdurta. Dešinė ausis nutraukta, nuplėšta.** Visi dešinės rankos kaulai sutriuškinti trumpa lazda. Liežuvis iškištas. Rankos surištos per liemenį virve. **Oda nulupta.** Dešinėj kojoj puvimo žymės.

16. PABARČIUS, VACYS, iš Žemaičių Kalvarijos. Lavondėmės žymiai išreikštos, apatinėse kūno dalyse puvimo žymės, galvos srityje taip pat. Kiaušas deformuotas; skersai pakaušio skylės; akis išversta; liežuvis iškištas; visa galva kraujuota; rankos surištos užpakaly, maceruotos.

17. BUTKEVIČIUS, ADOLFAS, iš Kautavos. Pažabotas arkliniu raiščiu, dešinė akis išdurta, galvos kiaušas ir visas veidas

deformuoti, kaktoje ir pakaušyje žaizda 2.3 cm. Žaizdos kraštai nelygūs, aštrūs, zonduojant eina. Sumušimo žymės pastebimos iš kairės akies smilkinyje, kairės krūtinės šone ir kairės kojos srity.

18. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos apatinėje kūno dalyje ir galvos kiaušas ir veidas deformuoti. Rankos lenkmenyje yra skylė 8.5 cm. nelygiais kraštais, įmušti kaulai. Apatinis žandikaulis sutreškintas be jokios žaizdos. **Liežuvis nupiautas.** Atvira žaizda, einanti nuo dešinės ausies 4.5 cm. Rankos užpakaly surištos virve, oda nubraižyta. Lytiniai organai sumušti buku daiktu su dideliu kraujo išsiliejimu. **Kojų paduose dvi žaizdos.**

19. Neatpažintas. Odoje stipriai išreikštos lavondėmės. Galvos viršugalvio srityje yra žaizda per odą ir kaulus 2.1 cm. su aštriais nelygiais kraštais. Abiejų kojų stambūs sumušimai su dideliais kraujo išsiliejimais.

20. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos apatinėje kūno dalyje. Tarp pakaušio ir viršugalvio skersai į kaukolės su-

siuvimą yra skylė, pro kurią veržiasi smegenys. Oda piauta skersai smilkinkaulio, kuris sulaužytas. Išsiliejęs sukrekintas kraujas. Iš priešakio pusės yra piauta žaizda 0.65 kalibro kulka. Lytiniai organai sumušti su stipriu kraujo išsiliejimu.

21. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos. Viso kaktikaulio kairės pusės, viršugalvio pusės ir kairės pusės viršugalvio nėra. Kaukolėje smegenų nėra. Kairė akis išdurta. Sumušimo žymės labai didelės, lavonas visiškai kruvinas.

22. KRIŽANAUSKAS, BRONIUS. Visas veidas sudaužytas. Dideli kraujo išsiliejimai. Viršugalvio kiaušas sudaužytas. Tarp viršugalvio ir kaktikaulio yra 2 cm. diametro skylė, pro kurią veržiasi kraujas ir smegenys. Galūnėse reiškiasi lavondėmės.

23. GUŽAUSKAS, PRANAS, iš Telšių. Lavondėmės stipriai išreikštos apatinėje kūno dalyje. Rankos surištos užpakalyje. Galvoje tarp smilkinkaulio ir kairės ausies yra skylė 8.8 cm. pro kurią veržiasi smegenys. Kaulai sulaužyti. Apatinis žandikaulis sudaužytas.

24. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos apatinėje ir viršutinėje kūno dalyje. Vidurinėje kaktikaulio dalyje yra skylė, pro kurią kyšo smegenys. Kiaušo kaulai sulaužyti ir deformuoti. Galvoje 15.10 cm. skylė lygiom linijom aštriais kraštais. Lytiniai organai sumušti.

25. Neatpažintas. Ant krūtinės puvinio lavondėmės. Lytiniai organai sumušti. Kairysis spynakaulis sumuštas, kraujo išsiliejimas. Abiejų kojų blauzdos sumuštos. Rankos surištos užpakalyje. Pažabotas su virvinės medžiagos kaspinu. Visa kaukolė sutriuškinta, taip pat kaktos kaulas ir viršugalvis. Odoj skylė 10.12 cm.

26. Neatpažintas. Marškiniai visi kruvini. Ant kaklo ir pilvo lavondėmės. Lyties varpos ir viršuvarpio sumušimas su kraujo išsiliejimu. **Ant kairės kojos letenos žaizda 4.7 cm. Žaizdoje kaulai sutriuškinti. Žaizda atrodo kirsta.** Rankos surištos užpakalyje. Dešinėj rankoj ant alkūnės ir virš alkūnės sumušimo žymės. Dešinė akis ir nuo jos krašto iki pakaušio kaulo iš kairės 2 cm. virš antakio—kaukolė visai sunaikinta

Kaukolėje smegenų visai nėra. Viršutinis žandikaulis visai sudaužytas.

27. Neatpažintas. Ant pilvo ir ant krūtinės lavondėmės. Ant pilvo oda maceruota, yra puvimo žymių. Lavonas pradėjęs pūti ir ant kūno sumušimo žymių negalima pastebėti. Galvos viršukaulis ir žandikaulis perkirsti kiaurai iki kaukolės gilumos. Visi kaukolės kaulai sutriuškinti į gabaliukus.

28. Neatpažintas. Lavondėmės ant pilvo, kūnas maceruotas. Lyties organai sumušti, ant varpos kraujo išsiliejimai. Šauta žaizda iš dešinės pusės tarp šonkaulių, iš kairės pusės sunkiasi kraujas.

29. SAKELIS, ZIGMAS (atpažintas Jono Sakelio ir Dr. Žilytės). Ant pilvo ir ant lyties organų lavondėmės. Lyties organai sumušti su kraujo išsiliejimu. Ant abiejų blauzdų sumušimas su žymėmis. Dešinė krūtis, šonas ir nugara sumušta su kraujo išsiliejimu. Galva kairėj pusėj viršugalvio ir pakaušio kaulo visiškai sutriuškinta. Žaizda 12 cm.

30. Neatpažintas. Kūno ir pilvo sumušimai su kraujo išsiliejimu. Ant kūno lavon-

dėmės, oda maceruojasi. Rankos surištos užpakalyje. Visa kaukolė sutriuškinta, išskyrus dešinį viršutinį žandikaulį ir ausies kaulą. **Oda nuo dešiniojo kampo lūpų iki dešinės ausies ir iki viršugalvio kaulo susiuvimo pašalinta kartu su galvos kaulais, Kaukolė be smegenų.**

31. MOTUZAS, VINCAS, iš Gaudikaičių, atpažintas Motuzienės. Ant kūno ir ant pilvo lavondėmės maceruojasi. Ant nugarom ir ant dešiniojo šono sumušimo žymės. Lyties organai sumušti, makštis sutinusi. Per apatinę lūpą ir dantis medvilninės drobės raiščiu smakras prilaužtas prie kaklo. Kairė akis iššokusi iš orbitos. Dešinėj pusėj viršugalvio žaizda 16.8 cm. Žaizdos iškaulių nėra. Kaukolėje smegenų nėra.

32. BUČIUS, KOSTAS (amatų mokyklos mokinys). Atpažino St. Avelis. Ant abiejų šonų dėmės. Lyties organų sumušimai su kraujo išsiliejimu. Rankos surištos užpakalyje. Ant abiejų šonų dėmės. Ant abiejų blauzdų sumušimo žymės. Galvoje iš kairės pusės nuo medijolės linijos pailga žaizda, durta 6.2 cm. Kaktos kaulas su-

triuškintas, apie kairę akį kraujo išsiliejimas.

33. Neatpažintas. Pilvas, krūtinė ir kaklas padengta lavondėmėmis. Lyties organai sumušti. Kairės kojos galūnė sumušta. Dešinės kojos oda visiškai maceruojasi. Nusilupusi abiejų rankų oda, visai maceruota. Galva sulig orbitomis visai ir viršugalvis maceruojasi.

34. Neatpažintas. Ant lavono pilvo yra puvimo dėmės. **Dešinėj pusėj apendicito srity 4 cm. platumo durta žaizda iš kurios išlindęs žarnų galas apie 20 cm. ilgumo.**

Dešinėj pusėj sėdynės srity žaizda 1 cm. Rankos surištos užpakaly. Dešinės kojos kelys sumuštas su kraujo išsiliejimu.

35. Neatpažintas. Kūnas padengtas plačiomis kraujo išsiliejimo dėmėmis. Jos ypač žymios ant visos krūtinės. Lyties organai sumušti su kraujo išsiliejimu. Ant rankų oda maceruota. Galvoje virš dešinės ausies 3 cm. didumo dūrio žaizda. Ant kaktos sumušimas su kraujo išsiliejimu. Abi akys iššokusios iš orbitos.

36. ANTANAVIČIUS. Ant krūtinės, dešinio peties, dešinio šono platūs sumušima su kraujo išsiliejimu. Dešinė ranka sumušta su kraujo išsiliejimu. Rankos užpakaly surištos. Ant kairio žando žaizda 4 cm. ilgumo ir 3 cm. gilumo. Virš kairiojo antakio ir iš šono iki ausies piauša žaizda 10 cm. ilgumo. Kaireje pusėje kaktos 3.3 cm. žaizda. Viršugalvy, prieky nuo duobutės truputį į kairę durta 4.5 cm. žaizda kiaurai į smegenis.

37. Neatpažintas. Ant pilvo ir nugaros lavondėmės ir puvimo žymės. Širdies srity kairėj ir dešinėj krūtinės pusėj sumušimo žymės. Lyties organai sumušti su kraujo išsiliejimu. Viso kūno oda maceruojasi. Rankos virš alkūnės sumuštos su kraujo išsiliejimu. Visas kairės pusės kaktos kaulas ir viršugalvio kaulas sutriuškinti. Virš kairės ausies 6,7 cm. žaizda, iš kurios kyšo smegenys.

38. Neatpažintas. Ant pilvo ir ant kairiojo krūtinės klubo bei ant kairiojo peties sumušimo žymės su kraujo išsiliejimu. Dešiniajame šone lavono puvimo dėmės ir oda

maceruota. Dešinės kojos blauzda sumušta su kraujo išsiliejimu. Dešinysis skruostas peršautas. Akis ir kakta sumušta su kraujo išsiliejimu. Kaktoje, kairėje pusėje, virš kairiojo antakio žaizda 6.6 cm. Iš žaizdos kyšo smegenys.

39. ANTANAVIČIUS (atpažintas ne visai tikrai). Ant krūtinės ir pilvo, ant kairiojo šono virš klubo ir ant makšties paviršutinės žaizdos. Ant varpos kraujo išsiliejimas. Dešinės kojos blauzda sumušta su kraujo išsiliejimu. Apatinės blauzdos iš priekio į užpakalį durta žaizda 3 cm. gilumo. Rankos surištos užpakaly. Ant veido žemiau kairės ausies 2 cm. durta žaizda 4.3 cm. didumo ir 8 cm. gilumo. **Apatinis žandikaulis sutriuškintas, apatinis ausies kaulas taip pat.** Durta žaizda į priekį nuo dešinės ausies per 2 cm., 1.1 cm. didumo paviršutinė žaizda, kraujo išsiliejimas apie akis.

40. Neatpažintas. Ant pilvo ir krūtinės lavondėmės ir puvimo dėmės. Oda maceruojasi nuo viso kūno. Per vidurį raktikaulio dešinio peties sumušimas su dideliu kraujo išsiliejimu. Dešinės kojos blauzda

sumušta su dideliu kraujo išsiliejimu. Abi rankos surištos užpakaly ir sumuštos. Galvoje dešinėje pusėje virš antakio 2.2 cm. žaizda. **Dešinėje pusėje kaklo durta gili žaizda. Dešinė akis išdurta.** Visas kaukolės viršugalvis sumaišytas.

41. Neatpažintas. Krūtinės, pečių ir lyties organų sumušimai su kraujo išsiveržimu. Ant nugaros lavondėmės. Kairė koja per čiurną durta, žaizda 4 cm. gilumo ir 3.2 diametro. Žaizdoje kaulas sutriuškintas. Dešinėje kaktos pusėje durta ir gili žaizda. Kaktos ir viršugalvio kaulai sutriuškinti, žaizda 20.8 cm. didumo. Iš žaizdos kyšo smegenys.

42. Neatpažintas. Ant pilvo ir krūtinės lavondėmės. Ant nugaros oda maceruota. Dešiniame šone, žemiau šonkaulių, durtos dvi žaizdos, apvalios 1 cm. diametro. Tam pačiam šone po **pažastim žaizda 9.8 cm., pro kurią kyšo plaučiai.** Galva, kaklas ir veidas padengti puvimo dėmėmis. Oda maceruojasi. Dešinėje pusėje pradedant kaklu iki viršugalvio 3.8 cm. žaizda, iš kurios kyšo smegenys.

43. Neatpažintas. Ant pilvo ir krūtinės lavondėmės. Galva per burną ir žandikaulius priveržta prie kaklo virve. Kaukolės viršugalvis sunaikintas. Kaukolėje smegenys sunaikinti. Prie dešinio antakio žaizda. Lyties organai sumušti.

44. Neatpažintas. Ant pilvo ir krūtinės lavondėmės. Šonai ir pečiai sumušti. Nugaros oda maceruota. Lyties organai sumušti. Kojų blauzdos sumuštos, oda maceruota. **Kairioji akis išdurta. Smegenys išmaišyti.**

45. Neatpažintas. Ant krūtinės ir pilvo lavondėmės. Oda maceruota. Ant nugaros ir krūtinės sumušimo žymės. Abi rankos surištos ir sumuštos. Veidas sumuštas ir padengtas mėlynėm. Galvoje durta žaizda.

46. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos ant viso kūno. Akis sumušta, išsiliejęs kraujas. Pusė cm. nuo ausies yra žaizda 15 cm. diametro. Ant alkūnės ir aukščiau alkūnės žaizdos 8 cm. diametro.

47. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos ant viso kūno. Kaktikaulio vidu-

ryje, dešinėje pusėje, yra šauta žaizda 15 cm. gilumo.

48. Neatpažintas. Lavondėmės išreikštos visame kūne. Galva sutriuškinta, laisvai juda. Pakauškaulio tarpe yra 22.5 cm. žaizda aštriais nelygiais kraštais. Pro žaizdą veržiasi kraujas. Po oda—didelis galvos sužalojimas. **Lytiniai organai labai sužaloti.** Kairė blauzda sužalota. Kairė koja per blauzdą sužalota. Rankos surištos užpakaly.

49. KAZLAUSKIS, POVILAS, iš Stalgėnų. Lavondėmės stipriai išreikštos žemutinėse ir viršutinėse kūno dalyse Visas galvos kiaušas sutriuškintas. Kairėje pusėje yra skylė, pro kurią matomi smegenys. Šone durta žaizda. Rankos surištos užpakaly.

50. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos. Kairėje pusėje ir viduryje durta žaizda. Zonduojant siekia dugną. Rankos labai sumuštos. Galvos kiaušas sumuštas.

51. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos ant viso kūno. Visas galvos kiaušas sudaužytas. Ant ausų žaizdos.

52. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos. Oda sudraskyta. Ant kaklo sukotos medžiagos raištis. Įvarža burnos srityje.

53. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos ant viso kūno. Liežuvis perplėstas.

Bolševikų rojaus
"džiaugsmas"

Kairėje pusėje krūtinės yra plėšta žaizda 15.25 cm., kraštais zonuojant 20 cm. Taip pat žaizda iš kitos pusės. Iš kairės pusės žemiau duobelės nelygiais kraštais durta žaizda 15 cm gilumo. Antra žaizda prie peties 5.10 cm. eina nuo peties sąnario iš priekio.

Trečia žaizda iš užpakalio 3.3 cm.

54. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos pilvo srityje. Galvoje stiprūs sumušimai epitelio nubrūžinimu. Didelis sumušimas kaktos, nosies šaknies ir viso veido. Dešinėje kaklo srityje šauta žaizda 0.5

cm. Kulka užpakalyje išėjusi kiek didesniu diametru. Rankos sumuštos su dideliu nu-draskymu odos. Lytiniai organai sumušti iki kraujo išsiliejimo.

55. JANKAUSKAS, ALEKSAS. Lavondėmės stipriai išreikštos. Galva sumušta pakaušio srityje. Veidas ir kaktą sumušta su kraujo išsiliejimu. Rankos sumuštos iki kraujo išsiliejimo. Dešiniojo peties srityje kraujo išsiliejimas.

56. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos, strėnų ir nugaros srityje puvimo dėmės. Veidas sumuštas su veido odos epitelio sudraskymu. Paakiai su dideliu kraujo išsiliejimu. Tarp kaktos 25 cm. žaizda su aštriais kraštais. Lyties organai sumušti su kraujo išsiliejimu.

57. ŠLEINIUS, JONAS. Lavondėmės stipriai išreikštos visame kūne. Abu žandai sudaužyti su dideliu kraujo išsiliejimu. Dešinė akis sumušta ir išsiliejusi. Šauta žaizda 0.5 cm. diametro. Lyties organai sumušti su kraujo išsiliejimu. Rankos surištos.

58. BACHMANAS, LIUDAS. Lavondėmės stipriai išreikštos ant viso kūno. Pa-

kaušis sumuštas. Žaizdos plotis 3.8 cm. Krūtinės kairė pusė sumušta su kraujo išsiliejimu. Keturis kartus šautas iš arti prie stuburkaulio.

59. SIMUTIS, JULIUS, atpažino Piškienė. Lavondėmės stipriai išreikštos visame kūne. Veidas sumuštas buku daiktu. Pakaušyje žaizda su kraujo išsiliejimu.

60. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos ant viso kūno. Skruostas peršautas, žaizda zonduojant 0.5 cm. Pakaušio srityje yra žaizdų su kraujo išsiliejimu. Rankos surištos, veido oda nudraskyta. Lytiniai organai sudaužyti iki kraujo.

61. KUSA, LEONAS, iš Alsėdžių. Kakta ir lūpos sumuštos iki kraujo, kaulai išoriai nesužaloti. Kaklo srityje sužalojimai su kraujo išsiliejimu. Lytiniai organai sumušti. Rankos surištos. Dešinysis petys sumuštas. Iš nosies išbėgęs kraujas.

62. KORZA, BALYS, iš Platelių. Lavondėmės stipriai išreikštos visame kūne. Tarpe kaktos kaulų yra dvi žaizdos. Kiaušas sutriuškintas, žaizdų kraštai nelygūs, 20.5

ir 11.05 cm. žaizdos durtos. Kiaušo dugno kraštas sumuštas. Rankos surištos.

63. BALTRAMIEJŪNAS, ALBINAS. Lavondėmės stipriai išreikštos ir visa oda maceruojasi. Puvimo dėmės krūtinėje ties širdimi. Kelyje šauta žaizda. Veidas sumuštas buku įrankiu, kairė akis iššokusi. Kaklas ir veido dalis maceruota. Virš dešinės ausies durta žaizda į smegenis 3.2 cm. **Pakauškaulyje virš viršugalvio durta žaizda į smegenis.**

64. Neatpažintas. Lavondėmės stipriai išreikštos galūnėse ir pilvo srityje. **Kiaušo nėra.** Tarp ausų ir akių (linijose) nėra kaulo. Lytiniai organai sumušti.

65. SIMUTIS iš Kretingos. Lavondėmės reiškiasi ant pilvo. Lytiniai organai sumušti. Ant krūtinės ir kaklo sumušimai su kraujo išsiliejimu. Nugaroje ir kairės pusės nugarkauly šauta žaizda (iš užpakalio), kulkos išėjimas priešaky per krūtinkaulį, 4 cm. prie krūtinės spenelio.

66. JAKŠTAS iš Tverų. Iš kairės pusės krūtinė peršauta. Kulkos išėjimas žemiau

menties. Kulka išėjusi per krūtinę, žaizda 15 cm. diametro. Veidas sumuštas. Ant nosies ir veido kraujas. Rankos surištos užpakaly.

67. BALSEVIČIUS, STASYS. Abiejų klubų ir krūtinės sumušimai ir žymės. Lyties organai sumušti su kraujo išsiliejimu. Veidas sumuštas. **Durta žaizda per kairę ausį į smegenis.** Rankos surištos užpakaly.

68. Neatpažintas. Ant pilvo ir krūtinės lavondėmės. Kaklo ir lyties organų dideli sumušimai su kraujo išsiliejimu. Kojų oda visai maceruota. Galva sumušta. Kaulų sužalojimai.

69. BEIMAVIČIUS, JUOZAS, iš Telšių. Viso kūno oda maceruota. Veidas taip pat maceruotas. **Akys iššokusios iš orbitos.** Ant dešinio antakio žaizda.

70. TARVAINIS iš Telšių. Nugara menčių srityje sudaužyta. Lyties organai sumušti. Rankos surištos. Ties krūtinkaulio viduriu kairėje pusėje 1 cm. aukščiau spenio dvi šautos žaizdos. Kulką išėjimo angos nugaroje. Virš dešinio antakio durta žaiz-

da. Kulku išėjimo angos nugaroje. Virš dešinio antakio durta žaizda. Dešinėje pusėje per ausį durta žaizda į smegenis. Veidas sumuštas.

71. Neatp. Lyties organai sumušti su kraujo išsiliejimu. Prieky trys šautos žaizdos: ties širdimi ir virš bambos. Rankos surištos. Nugara sumušta. Kairėje menty žaizda 5.5 cm į plaučius. Iš šios žaizdos kyšo plaučiai. Kakle iš kairės pusės durta žaizda.

72. Neatp. Lavondėmės stipriai išreikštos. Nugara ir pečiai maceruojasi. Nugara smarkiai sumušta. Nuo rankų lupasi oda. Nuo kairiojo kirkšnio pjauta žaizda 4.4 cm. Rankos surištos užpakaly. Galva sudaužyta, kaukolė sutriuškinta. Apatinis ir viršutinis žandikaulis supiaustyti. Iš burnos vidaus su durtuvu išmaišyta gerklė. Liežuvio nėra. Tarp akių ir nosies žaizda.

73. Neatp. Ant krūtinės lavondėmės stipriai išreikštos. Lyties organai sudaužyti. Dešinė akis išdurta. Smegenys perdurti.

PASMERKTŲJŲ TESTAMENTAS

Įdomiu ir vertingu radiniu reikia laikyti vienoje kalėjimo kameroje rastą aliuminį bliūdėlį (maisto), kurio šonuose ir dugne (aštriu daiktu) išrėžtas šis politkalinių testamentas, puikiai vaizduojas nukankintųjų nuotaikas ir valią pirmomis karo dienomis. Bliūdelio krašto sienelėse įrašyti šie žodžiai:

„Atskrido pirmos seniai lauktos iš vakarų krašto plieninės padangių kregžės, vokiečių šaunūs lakūnai virš Telšių miesto 1941 m. birželio mėn. 22 d.

Mes, trylika politkalinių, bolševikų aukos, sėdėdami Telšių kalėjimo 10-oje kameroje, beviltiškai laukiame išganingos laisvės, kaip briedžiai, ištroškę šaltinio vandens.

“Drasko mano žemę plėsrūs aziatai, kan-
kina tikrus lietuvius tėvynainius, sukišę į
tamsius kalėjimų rūsius, bendraudami su
išdavikais.

“Šiandieną, 1941 metų birželio mėnesio
23 d. rytą nušvito mūsų veidai, širdys ugni-
mi suliepsnojo, pamačius bombonešius
sprogdinant Telšiuose bolševikų karinius
objektus.

“Sadistiškas prižiūrėtojas Kabaila, mus
ilgą laiką persekiojęs neišėjimu iš kameros
ruošon ir mane prieš trejetą dienų trimis
kumščio smūgiais išvietėį daužęs į veidą,
nuleido ausis.

“Vyriausias kalėjimo politrukas aklas
bolševikas Vaitkus, ketinęs nunešti į Ber-
lyną 58-tą straipsnį, kuriuo nuožmiausiai
kaltinami mes visi Lietuvos politikaliniai,
bėgioja nesavame kailyje ir pajuodavusiu
bekonišku snukiu, tyli.

“Iš kalėjimo buvusios bažnytėlės politka-
linys Tarvainis, mūsų Elta, per sieną prane-
ša džiuginančių naujienų. Raibužis api-
piautas, išdavikai vilkstinėm bėga į rytus,
Kaunas laisvas, pasipuošęs tautiškom vėlia-

vom. Viens kitą sveikiname su laisva Lietuva.

“Šiandieną, 1941 metų birželio 24 d., gražus saulėtas rytas; pro plieno lango grotas matosi spindintis mėlynas Masčio ežeras. Mes pakeltom nuotaikom laukiame bolševikų žlugimo galo, sužinoję iš mūsų geriausio prižiūrėtojo Visagorskio apie mūsų naują tikslią vyriausybę. . . .

“Telšių kalėjimo 10-tos kameros 1941.6.23 politkaliniai: 1, Antanavičius Juozas; 2 Baltramiejūnas Albinas; 3, Baltrimaitis Kazys; 4, Bučius Kostas; 5, Gaudutis Augustinas; 6, Jagminas Adolfas; 7, Katkus Kazys; 8, Kizevičius Karolis; 9, Kvederas Juozas; 10, Lileikis Vytautas; 11, Puškorius Kazys; 12, Rakas Adomas; 13, Rudokas Andrius. 1941.6.23. Telšiai.”

ŽEMAIČIŲ KANKINIŲ LAIDOTUVĖS

Iš Rainių miško į Telšius vieškeliu slenka ilga 70 vežimų virtinė. Kiekvienas vežimas papuoštas žalumynais ir eglaitėmis, tarp kurių guli karstas. Telšių apylinkių žemaičiai palydi į amžino poilsio vietą savo kankinius. Iš raudonųjų kraugerių kankinimo vietos visi buvo paimti. Visuomenės pastangomis visiems padaryti karstai, ir štai dabar visi palydimi į Telšių kapus.

O kapuose jau iš vakar dienos eina darbas, kasama bendra duobė, nes nusistatyta kartu kentėjusius kartu ir palaidoti, kad kiekvienas praeivis per amžius prisimintų juos visus čia kartu gulinčius, - buvusiojo mūsų tėvynėje neišmatuojamo žvėriškumo auką.

1941 m. liepos 1 d. Antradienis, eilinė darbo diena. Tačiau Telšių miestas atrodo ir jaučiasi labai nepaprastai. Jau nuo išsivadavimo valandos kabančios tautinės trisplavės vėliavos perrištos juodais kaspinais. Visų žmonių veidai liūdni ir rūstūs. Visi rengiasi laidotuvėms, kokių ne tik Telšiai, bet ir visas mūsų kraštas niekadės nėra matęs ir, Dieve duok, kad niekadės ateity nebematytų.

Gėlės, vainikai, kaspiniai - jų nesuskaitoma daugybė. Žemaitės, žemaičiai pripynė jų tiek, kad užteko apsupti ir kiekvieną karstą atskirai, ir visą 70 vežimais vežamų karstų procesiją bendrai.

Telšių katedros šventoriuje įrengtas altorius, laikomos gedulingos pamaldos. Toks skaičius karstų ir tokia daugybė palydinčių žmonių Katedros viduj juk jokiū būdu netilptų.

Po gedulingų pamaldų vėl karstai ir minia sujudėjo. Tai paskutinė kelionė tomis pačiomis kančios gatvėmis į amžino poilsio ir ramybės vietą. Priešakyje buvo nešamas kryžius, kankinių pergalės ženklas, jį sekė mokyklų mokiniai, įvairių organizacijų atstovai, būrys kunigų, choras, orkestras, karstai ir tūkstantinė minia žmonių. Pakaitomis aidėjo choro ir orkestro gedulingos melodijos, o bažnyčių varpai liūdnei gaudė, skelbdami Rainių miškelio kankinių žygį į Ramybės Kalną.

Karstai prie vienas kito buvo sudėti į didžiulę duobę. Artimieji juos apmetė Lietuvos laukų ir mergaičių darželių gelėmis. Minioje buvo girdėti verkimas. Kunigas pasakė graudingą atsisveikinimo pamokslą, primindamas kankininkystės prasmę, kankinių kančių didumą ir didvyriškumą, ragindamas juos pasekti, semtis gyvenimo jėgos iš jų, dirbant ir kovojant dėl tėvynės ir tikėjimo laisvės. Dėl motinų, žmonių ir minios vaitojimų pamokslą reikėjo keletą kartų net pertraukti.

Atliekamos paskutinės religinės apeigos. Po to sekė artimųjų, bendradarbių, organizacijų ir visuomenės atstovų atsisveikinimo kalbos. Čia vienu momentu visa minia dinamiškai pakilo, prisiekdama visomis galiomis ginti savo tikėjimą ir tėvynę, ginti jos laisvę. Iš minios savaimė išsiveržė griausmingai Tautos Himnas, kurio garsai, susiliedami su motinų ir žmonių nesulaikomomis ašaromis ir kūkčiojimais, sklido po kraujais pasriuvusią Lietuvos žemele.

Paskutinė atsiskyrimo valanda. Žemė pradėjo kristi, pridengdama šventąsias kančinių relikvijas. Minia tuo tarpu giedojo tautines ir religines giesmes. “Marija, Marija, palengvink vergiją ...” simboliškai veržėsi iš žmonių širdžių.

Tai buvo tikrai didelio dvasinio pakilimo momentas, kokį gali išgyventi tauta, paaukojusi ant tikėjimo ir tėvynės aukuro sunkiausias geriausių savo sūnų kančias ir gyvybes ir prie jų kapo daranti didingą ryžtą ateičiai, geriau mirti, bet nepalūžti savo idealizmo kelyje.

Telšių kapų angoje išdygo naujas didelis, gélėmis ir žalumynais apkrautas kapas; kapas toks, kokio nežinojo dar mūsų tautos istorija. Šis kapas bylos amžiams lietuvių tautos nepalaužiamą norą laisvai gyventi, jos narių gilų tikėjimą ir beribę savo krašto meilę.

TRUMPOS KANKINIŲ BIOGRAFIJOS

RAINIŲ miškelyje buvo rasta 73 lavonai, jų tarpe trys rusai kareiviai. Trys politiniai kaliniai mėgino bėgti, išsoko per kalėjimo tvorą, bet juos enkavedistai, pasiviję prie Džiuginėnų dvaro, nušovė ir ten pakasė. Juos žmonės surado ir kartu su visais palaidojo. Patį kankinių sąrašą bolševikai užmiršo sunaikinti, ir jis buvo rastas Telšių kalėjime.

1. ANTANAVIČIUS, JUOZAS—jauniausias iš trijų nukankintųjų brolių. Gimęs 1921 metais. Mokėsi Plungės gimnazijoje. Keletą kartų bolševikų tardytas ir 1941 metų pavasarį suimtas. Buvo ateitininkas ir doras berniukas.

2. ANTANAVIČIUS, ANTANAS — gimė 1918 metais. Jaunystėj dirbo tėvo ūkyje. Stojó savanoriu į kariuomenę, tarnavo aviacijoje. Iš ten bolševikų atleistas grįžo namo ir ėmėsi aktyvaus priešbolševikinio darbo kartu su kitais broliais. Kadangi buvo tylus, lėtas, galėjo visur be didesnio įtarimo

lankytis. Pernešinėjo, kur reikėdavo, iš vienos vietos į kitą ginklus, juos rinkdavo, supirkinėdavo. Jo rankomis “keliavo” šapirografas ir rašomoji mašinėlė. Bolševikų suimtas 1941 metų pradžioje.

3. ANTANAVIČIUS, JONAS—vyriausiasis trijų brolių. Gimęs 1912 metais. Čia pastebėsime, kad iš Antanavičių brolių yra dar likę gyvų, nes šeima buvo didelė. Tėvai bolševikų išvežti į Rusiją. Ūkis Didvyčių kaime, Plungės valsčiuje. Sesuo Genovaitė išvežta su tėvais.

Jonas ligi karinės prievolės buvo tėvų ūky, paskui, atlikęs karinę prievolę, tarnavo eiguliu Plungės miškų urėdijoje, o vėliau pasienio policininku Kybartuose. Bolševikų iš karto buvo atleistas, paskui vėl priimtas, bet po mėnesio vėl atleistas. Buvo aktyvus šaulys, kaip ir kiti broliai. Vyras ne labai kalbus, bet meilus. Veiklus, energingas. Grįžęs namo neilgai galėjo dirbti, nes buvo įskustas ir tėvų ūkyje 1940 metais spalio 31 d. suimtas. Bolševikų pareigūnai namuose ilgą laiką darė žiauria krata ir ypač piktinosi sienoje radę kabant Vl. Putvio paveiks-

lą, kuri reikalavo tuoj nukabinti. Iš kalėjimo daugiau nebeišėjo. Nukankintas kartu su jaunesniaisiais broliais.

4. BACHMANAS, LIUDVIKAS—Plungės gimnazijos mokinys. Gimęs 1922 metais. Anksčiau jokioj organizacijoje nedalyvavęs, bet bolševikų laikais labai veiklus (prieš bolševikinis darbuotojas). Suimtas 1940 metais vasario 24 d. Kalėjime ypatingai buvo saugojamas, nieko neprileido. Laikėsi labai atkakliai, vyriškai, kad jau iš karto buvo sunkiai kankinamas, bet niekas neįstengė jo dvasios palaužti. Neturtingų tėvų vaikas. Su tėvais gyveno Plungės mieste.

5. BALTIMAITIS, KAZYS—Telšių amatų mokyklos mokinys. Gimęs 1922 metais Šniuraičių kaime, Radviliškio valsčiuje. Tėvai gelžkeliečiai. Keletą metų dirbo tėvų ūkyje, o paskui mokėsi Klaipėdos, vėliau Telšių amatų mokyklose. Sumanus, gabus mokinys. Draugų mylimas vyras. Buvo skautų aktyvus narys ir religininkas. Du mėnesiu prieš suėmimą buvo sulaukytas milicijoje ir krėstas, bet neišsigando. 1941 me-

tais vasario 17 d. buvo suimtas ir pasodintas į kalėjimą, iš kurio nebeišėjo.

6. BALSEVIČIUS, POVILAS — Plungės gimnazijos mokinys. Gimęs 1920 metais vidutinių ūkininkų šeimoj, Kužičių kaime, Kulių valsčiuj. Darbštus, linksmas, mėgęs muziką vyras. Bandė ir eilėraščius rašyti. Dirbo skautų organizacijoj. Kartu su kitais draugais spausdino ir platino slaptą laikraštėlį „Laisvės Varpas,“ kurį bolševikų laikais platino. Tarnavo Plungės valsčiaus vykdomajam komitete. Iš ten tarnybos metu ir suimtas 1941 metais. Patalpintas Telšių kalėjime, kuriame išbuvo ligi mirties.

7. BALSEVIČIUS, STASYS — vidutinio ūkininko sūnus, gimęs 1913 metais Kumžaičių kaime, Kulių Valsčiuj. Baigęs pradinę mokyklą, dirbo ūkyje. Vedęs. Linksmas, tvirtos valios, kaimynų mėgiamas vyras. Senas ir aktyvus šaulys. Suimtas savo namuose, ūkyje, 1941 metais vasario 23 d. ir tuoj atgabentas į Telšių kalėjimą, kuriame ir išbuvo ligi tragiškų įvykių.

8. BALTRAMIEJŪNAS-GILBONIS, ALBINAS. Kilme aukštaitis. Baigęs 1928 me-

tais gimnazija. Studijavo keletą metų Kau-
no V. D. Universitete. Vėliau tarnavo įvai-
riose vietose. Mėgo rašyti eilėraščius, yra
išleidęs kelis rinkinius Gilbonio pseudoni-
mu. Bolševikų laikais gyveno Kretingoj.
Ten suimtas ir atgabentas į Telšių kalėjimą.

9. BEIMAVIČIUS, JUOZAS — telšiškis
mūrininkas, kilimo iš Naumiesčio. Labai
ramus ir jokiam visuomeniniam veikime
nedalyvavęs žmogus nei nepriklausomybės,
nei bolševikų okupacijos metais. Pate-
ko į kalėjimą keršto sumetimais. Suimtas
1941 metais vasario 12 d.

10. BUČIUS, KOSTAS — Telšių amatų
mokyklos mokinys. Gimęs 1922 metais
Kairiškių kaime, Tryškių valsčiuje. Netur-
tingų mažžaemių vaikas ir, nors labai no-
rėjo, mokytis negalėjo. Tik vėliau pateko į
amatų mokyklą. Prie amato didelio pa-
traukimo neturėjo. Daugiau domėjosi poe-
zija, filosofija ir religija. Buvo geras spor-
tininkas ir labai religingas. Užėjus bolševi-
kams, jis su kitais savo draugais prisiekė
Telšių katedroje prieš Dievo Motinos alto-
rių geriau mirti, negu palūžti savo idealiz-

mo kelyje. Jis šią savo priesaiką tesėjo. Be to, kartu su kitais savo draugais organizavo bendras maldas ir susirinkdavo giedoti pamaldų metu. Jo išgyventi skausmai ir pasiryžimai atsispindi ir to meto jo poetinėje kūryboje. Suimtas Telšiuose 1941 metais vasario 15 d., Nepriklausomybės šventės išvakarėse.

11. BUMBLYS, JUOZAS—ūkininko sūnus iš Lygių kaimo, Platelių valsčiaus. Paprastas ūkininkas, nedalyvavęs jokioje organizacijoje ir jokiam veikime nei nepriklausomybės, nei bolševikų okupacijos metais. Suimtas “už šmeižimą Sovietų Sąjungos” ir atgabentas į Telšių kalėjimą 1941 metais sausio 10 d. Matyt, kokio šnipelio įskūstas.

12. BUTELĖ, STEPONAS — ūkininkas, gimęs 1920 metais Alsėdžiuose. Su visuomene turėjo mažai ryšių, anksčiau dalyvavo eiliniu nariu pavasarininkų organizacijoje. Bolševikų okupacijos metu dirbo tėvų ūkyje. Buvo įtartas, kad kartu su kitais dalyvavo tautinės lietuvių vėliavos iškėlime 1941 metais vasario 16 d. Suimtas vasario 19 d. ir pasodintas į Telšių kalėjimą.

13. BUTKEVIČIUS, ADOLFAS — smulkus, bet gana sąžiningas prekybininkas iš Kaunatavo, Luokės valsčiaus. Jo tėvas ten turėjo mažą vandens malūną. Organizacijose nedalyvavo. Įtartas, kad laiko slaptai ginklus. Po smulkios kratos suimtas, nors nieko nerasta ir jokios kaltinimo medžiagos nebuvo. Suimtas 1941 metais birželio 8 d.

14. ČIUŽAS, ANTANAS—mūrininko sūnus, Telšių amatų mokyklos mokinys. Gimęs 1922 metais Rietave, neturtingoj šeimoj. Nuo 1939 metų mokėsi Telšių amatų mokykloj, o grįžęs padėdavo tėvui dirbti mūrininko darbą. Švelnus, malonus vaikinąs. Dalyvavo skautų ir šaulių organizacijose. Priklausė religiniam būreliui. Pirmą kartą bolševikų suimtas 1940 metais lapkričio mėnesį kartu su broliu Edvardu, bet kiek palaikę paleido. Antrą kartą suimtas Kretingos gelžkelio stoty kartu su Tarvainiu, Raku ir kitais. Išlaikę savaitę Kretingoj, bolševikai juos atvežė į Telšių kalėjimą, iš kurio ir nebeišleido.

15. ČIURINSKAS, ANDRIUS — pradžios mokyklos mokytojas. Gimęs 1907 metais

Kaišiadorių valsčiuje, Trakų apskrity. Buvo Telšių miesto pradžios mokyklos vedėjas. Smulkesnė veikla bolševikų laikais nežinoma. Kaip susipratęs lietuvis buvo sekamas ir suimtas bolševikų revoliucijos sukaktuvių minėjimo išvakarėse, 1940 metais lapkričio 6 d. Visą laiką kalintas Telšių kalėjime ir iš jo nebeišleistas.

16. DAUKŠA, PRANAS — pradžios mokyklos mokytojas. Gimęs 1914 metais vasario 23 d. Ažuolinės kaime, Skaudvilės valsčiuje, Tauragės apskrity. Mokėsi Kražių ir Kretingos gimnazijose. Baigė mokytojų seminariją 1938 metais ir aspirantu karo mokyklą 1939 metais. Nuo tada paskirtas pradžios mokyklos vedėju į Janapolę, Telšių apskrity. Ten vadovavo šaulių būriui ir dalyvavo visuomeniniam ir visokiam lietuviškam darbe. Ypač mėgiamas jaunimo. Toj pačioj mokykloj dirbo ir bolševikų laikais. Buvo persekiojamas, sekamas ir įskųstas poros pardsavėlių mokytojų: Jakševičiaus ir Žulkaus. Suimtas 1941 metais birželio 8 d. po labai žiaurios kratos bute ir atgabentas į Telšių kalėjimą.

17. DAKNEVIČIUS, STASYS — ūkininkas, visuomenininkas. Gimęs 1904 metais kovo 19 d. Vaitelių kaime, Gargždų valsčiu, Kretingos apskrity. Tarnavo Lietuvos kariuomenėj husarų pulke ir išėjo iš ten puskarininku. Anksčiau dalyvavo pavasarininkų, o vėliau labai išitraukė į Šaulių Sąjungos darbą. Ilgametis vietinio šaulių būrio vadas ir plačiai apylinkėj žinomas visuomenininkas. Pastaraisiais metais labai nusilpęs sveikatos atžvilgiu, bet dvasia visada tvirtas. 1941 metais sausio 12 d. į jo butą ūkyje įsibrauna čekistų būrys, padaro aštrią krata ir išsiveža. Paliko antrąją žmoną, kurią tik prieš pusę metų buvo vedęs.

18. DIBISTERIS, ANTANAS — pradžios mokyklos mokytojas. Gimęs 1904 metais birželio 12 d. Gribženu kaime, Gargždų valsčiu, Kretingos apskrity, didelėje šeimoje. Paliko žmoną ir dvi jaunas dukreles. Mokėsi Kretingos gimnazijoje ir mokytojų kursuose, baigė Telšių mokytojų seminariją 1929 metais ir kariūnų aspirantų kursų 1930 metais. Buvo mokytoju pradžioj Alsėdžiuose, paskui Vieksuose, o nuo 1933 metų

Kartenoj. Dalyvavo vietos visuomeniniame darbe. Suimtas tuoj bolševikams atėjus, dar prieš pirmuosius rinkimus 1940 metais liepos 13 d. po smulkios kratos, laike kurios nieko nerasta. Ilgą laiką buvo kalinamas Kretingos daboklėje, kurios pareigūnai pasižymėjo ypatingu šiurkštumu, o nuo 1941 metų vasario 20 d. atvežtas į Telšių kalėjimą. Daboklėje turėjo leistų pasimatymų jo vyresnioji dukrelė Nijolė, o Telšių kalėjime vieną kartą leido per baidias grotas pasimatyti žmonai. Tai buvo jau 1941 metų pavasari. Atrodė labai išvargęs.

Atrodo, kad suimtas kaip “kontrrevoliucininkas”. Veikla bolševikų laikais negalėjo spėti pasireikšti, nes labai anksti suimtas.

19. GLAZAUSKAS, HENRIKAS—jo tėvai kilę iš Gudijos, atvažiavo į Lietuvą 1918 metais. Gimęs 1918 metais birželio 15 d. Beržų dvare, Kėdainių apskrity. Paskui tėvai persikėlė gyventi į Mažeikius ir galų gale į Seda. Sedoj mokėsi ir baigė vidurinės mokyklos keturias klases. Tarnavo raštininku Sedos girininkijoje. Paskui atliko savanoriu karinę prievolę aštuntam pėsti-

ninku pulke. Po to tarnavo Tverų valsčiaus savivaldybėj raštininku ir paskutiniu laiku Telšių apskrities savivaldybėj sąskaitininku. Vedęs. Veikliai dalyvavo Šaulių Sąjungoj. Suimtas 1940 metais lapkričio 6 d. gatvėje, kraustant įstaigą. Daryta bute smulki krata. Rasta šaulio knygutė, tautiškų dainų knygelė ir rašomojo popierio, ant kurio įtariamas rašęs atsišaukimus. Pati krata buvo aštri. Šeimos nariai tuo laiku buvo suvaryti į vieną mažą kambarėlį. Bolševikų pareigūnų labai smarkiai kaltinamas.

20. GUŽAUSKAS, PRANAS—Telšių apskrities ipotekos įstaigos vedėjas. Fabriko darbininko sūnus. Nevedęs. Ilgą laiką tarnavo Telšių apskrities įstaigoj vedėju. Veiklus skautas, šaulys, ir religingas, priklausė Šv. Jėzaus Širdies Brolijai. Suimtas naktį į 1940 metų lapkričio 7 d. po smulkios kratos bute. Laike kratos nieko ypatingo nerasta. Tačiau buvo kaltinamas “veikimu prieš sovietų valdžią” ir visą laiką laikytas Telšių kalėjime. Pasimatyti artimiesiems ar maisto pristatyti nebuvo leidžiama.

21. GAUDUTIS, AUGUSTINAS—kilęs iš vidutinio ūkininko šeimos Čiučelių kaime, Kulių valsčiuje. Vedęs. Tarnavo Darbėnuose valsčiaus savivaldybės sekretorium anksčiau ir bolševikų laikais ligi suėmimo. Organizatorius, visuomenininkas. Buvo tautininkų apylinkės pirmininkas, šaulių valdybos narys. Suimtas Darbėnuose savo bute 1940 metais liepos 13 d. Tris mėnesius išsėdėjo Kretingos daboklėje, paskui perkeltas į Telšius.

22. GAILIUS, VACLOVAS—tatai plungiškis ūkininkas. Gimęs Didvyčių kaime, Plungės valsčiuje 1902 metais ir ten gyvenęs. Vedęs. Jokiose organizacijose niekada nedalyvavo, nors šiaip buvo žinomas kaip padorus, susipratęs lietuvis. Prieš suimant, daryta aštri krata, ieškota rašomosios mašinėlės ir panašių dalykų. Suimtas 1941 metais sausio 11 d. ūkyje ir atgabentas į Telšių kalėjimą. Artimieji nežino jokios jo veiklos bolševikų metu, tačiau bolševikų pareigūnų buvo inkriminuojamas ir paleisti nesutiko, nei pasimatyti nei karto neleido.

23. GELEŽINIS, IGNAS—ilgesnį laiką buvęs Kretingos apskrities mokesčių inspektorius. Kilęs iš Šalpropių kaimo, Kražių valsčiaus. Likusi žmona su dviem nepilnamečiais vaikais. Brolis Tadas išvežtas Rusijon. Buvo tautininkų ir šaulių darbuotojas. Suimtas 1940 metais liepos 13 d. Palangoj kaip kontrrevoliucininkas. Žmona darė žygių išvaduoti, bet dėl to net ją pačią buvo areštavę. Pasimatyti kalėjime nei karto neleista.

24. GALDIKAS, KAZYS—smulkesnių žinių negauta. Kalėjime rastame sąrašė pažymėta tik Plateliai.

25. JABLONSKIS, JUOZAS — prekybininkas, verslininkas, gimęs 1911 metais Udralių kaime, Modėdžio valsčiuje, mažažemių ūkininkų sūnus. Vedęs, likusi žmona su keturiais vaikais, kurių vyriausias penkių metų amžiaus. Baigęs keturias klases gimnazijos. 1932-38 metais tarnavo eiliniu policininku. Paskui ligi pat suėmimo gyveno Mosėdy, laikė arbatinę. Apylinkės žmonių gerbiamas vyras. Ilgai persekiotas ir gaudytas. Tėvų ūkyje ir pas kaimynus Udralių

kaime tris kartus daryta krata, nieko ypatingo nerasta, o jo paties vis nerasdavo namie. Po vienos kratos buvo suėmę jo žmoną ir seną tėvą, tačiau parą palaikę paleido. Suimtas pas kaimyną Udralių kaime 1941 metais balandžio 27 d. naktį. Po kelių dienų arešto Kretingoj 1941 metais gegužės 2 d. perkeltas į Telšių kalėjimą.

26. JANKAUSKAS, ALEKSAS—beturtis, paprastas darbininkas žemės ūky. Jokioj visuomeninėj veikloj niekada nedalyvavęs. Apie veiklą bolševikų laikais irgi nieko nežinoma. Nevedęs. Suimtas, matyt, dėl kieno nors skundo iš keršto, būk, kada tai įdavęs policijai kokį bolševikėlį. Areštuotas Brenkių kaime, Alsėdžių valsčiuj 1941 metais vasario 17 d. Iškvietė seniūnas ir atidavė milicijai. Visą laiką sėdėjo Telšių kalėjime.

27. JAKŠTAS, JONAS—ūkininkas, ilgametis Tverų valsčiaus viršaitis. Kilęs iš stambių ūkininkų šeimos. Baigęs keturias klases gimnazijos. Per Didįjį Karą buvo išbėgęs į Rusiją. Grįžęs stojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę. Pradžioj buvo viršila, paskui baigė karo mokyklą ir pakeltas

į jaunojo leitenanto laipsnį tarnavo Geležinio Vilko pulke. Paskui paleistas į dimisiją, gavo iš tėvo dalį žemės, ūkininkavo ir kartu buvo viršaičiu. Sumanus, sugyvenamas žmogus. Vedęs. Aktyvus visuomenininkas, Tverų šaulių būrio vadas. Suimtas savo ūkyje Vincentavo kaime, Tverų valsčių 1940 metais liepos 6 d. Visą laiką sėdėjo Telšių kalėjime.

28. JOCYS, STASYS—ūkininko sūnus, kilęs iš Pitkiškio kaimo, Endriejavo valsčiaus. Giminės ten ir gyvena. Buvęs vargonininku, vėliau vertėsi smulkia prekyba, turėjo krautuvėlę. Likusi žmona ir jauna duktė. Vyras jau buvo pagyvenęs, rusų laikais baigęs pradžios mokyklą. Suimtas savo bute Luokėje 1941 metais birželio 8 d. kaip įtariamas laikęs ginklus ir veikęs prieš komunistus. Krata daryta smarki apie 3 val., bet nieko nerasta. Anksčiau jokiose organizacijose nedalyvavęs.

29. JAGMINAS, ADOLFAS—gimė 1911 metais vasario 11 d. Tryškių miestely, Šiaulių apskrity, smulkių ūkininkų šeimoj. Tarnavo raštininku Luokės valsčiaus savival-

dybėj, paskui atliko karo prievolę septintam pėstininkų pulke.

Vėliau tarnavo Alsėdžių ir Varnių valsčių savivaldybėse sekretorium, o nuo 1937 metų Telšių apskrities savivaldybės buhalteris. Gabus ir sumanus vyras. Vedęs.

Suimtas 1941 metais sausio 11 dieną tarnybos metu įstaigoj. Bute padaryta smulki krata, bet didžiausiu nusikaltimo įrodymu rastas Vilniaus albumas. Kalėjime buvo susirgęs ir tam tikrą laiką gulėjo ligoninėje. Tada šeimai buvo lengviau slapta palaikyti ryšį. Turima žinių, kad tardymo metu buvo labai žiauriai kankinamas.

30. KATKUS, KAZYS—ūkininkas, gyvenęs Paežerių kaime, Platelių valsčiuj. Vedęs, liko žmona ir šeši vaikai. Buvo aktyvus šaulys, vietos šaulių būrio vadas. Suimtas 1940 metais rugpiūčio 13 d. savo ūky. Dvi savaiti laikytas arešte Kretingoj, o paskui perkeltas į Telšius.

31. KVEDERAS, JUOZAS — ūkininkas, dirbo tėvo ūkyje, Jodėnų kaime, Plungės valsčiuje.

Susipratęs lietuvis ūkininkas, bet prie jokių organizacijų niekada nepriklausė. Suimtas ūkyje 1941 metais kovo 11 d. Tą pačią dieną apie 14 valandą atvyko enkavedistai į tėvo ūkį, smulkiai iškratė ir rado rašomąją mašinėlę, šapirografą ir 12 lapų kalkinio popierio. Kieno įskūstas, negalima nustatyti.

32. KAVOLIUS, PETRAS — stambesnio ūkininko sūnus, ūkininkas. Ryžtingas, darbštus, sąžiningas ūkininkas, jaunas vyras, nevedęs. Apylinkėj visų gerbiamas. Drausmingas šaulys.

Suimtas 1941 metais vasario 22 d. Karklėnų pradžios mokykloje, seniūnijos gyventojų sueigoj. Parvestas namo, padaryta smulki krata, kurios metu išskyrus švarų popierių daugiau nieko nerasta.

Kalėjime laikėsi labai ryžtingai, nieko neišdavė, nors buvo žiauriai kankinamas.

33. KAVOLIUS, BOLIUS—Plungės gimnazijos mokinys, prieš galą iš mokyklos išstojęs. Prieš suimant Plungės vykdomojo komiteto raštininkas apie dvi savaites. Brolis Petro, veiklus, sumanus, energingas vai-

kinas. Suimtas Plungėj vykdomajam komitete darbo metu 1941 metais vasario 22 d. Kalėjime sėdėdamas taip pat labai vyriškai laikėsi aštriųjų bolševikų tardymų metu.

34. KARDELIS, POVILAS—kalėjime rastame sąrašė pažymėta: Kretinga.

35. KAZLAUSKAS, POVILAS—bolševikų paliktame ir kalėjime rastame sąrašė pažymėta: Telšiai, ūkininkas.

36. KIZEVIČIUS, KAROLIS — rastame sąrašė pažymėtas: Kretinga, ūkininkas.

37. KAVECKAS, VLADAS—ilgametis notaras Šiauliuose. Dalyvavęs ir politiniame gyvenime. Buvo senas šaulys. Suimtas 1940 metais liepos 13 d. Greitai atgabentas į Telšių kalėjimą. Veikloj komunistų laikais nedalyvavo, nes labai anksti suimtas.

33. KORZA, BALYS—Platelių pašto viršininkas. Gimęs 1902 metais gegužės 5 d. Nevarėnuose, Telšių apskrity. Mokėsi Telšiuose. 1923-1925 metais atliko karinę privolę. Nuo tada dirbo pašte Varniuose, Tveruose, Nevarėnuose, o nuo 1934 metų Platečiuose. Vedęs. Aktyvus visuomenininkas.

Uolus lietuviškos spaudos platintojas. Žmonių gerbiamas ir mylimas. Suimtas namie po kratos 1940 metais liepos 12 d. Kalėjime artimieji negavo nei karto pasimatyti. Nuolat buvo tardomas ir kankinamas kaip kontrrevoliucininkas.

39. KUSA, LEONAS—buvo policininkas. Amatininko sūnus iš Alsėdžių. Vienturtis sūnus, nevedęs. Anksčiau tarnavo policininku, bolševikų atleistas. Buvo tautininkų ir šaulių eilinis narys. Gimęs 1909 metais liepos 30 d. Paplinkšės kaime, Sedos valsčiuje, Mažeikių apskrityje. Ligi karinės prievolės dirbo su tėvu odininko (pakinktų darbininko) amata, paskui tarnavo. Pastaruoju laiku gyveno Alsėdžiuose. Buvo sekamas ir tardomas. 1941 metais vasario 16 d. buvo suimtas savo bute.

40. KRIŽINAUSKAS, BRONIUS—Plungės elektros stoties raštvedys. Gimęs 1922 metais Plungės valsčiuje. Aktyvus, veiklus, jaunas vyras. Uolus lietuvis, patriotas. Suimtas įstaigoje, elektros stoties raštinėje 1941 metais kovo 5 d. Laike kratos bute ieškota atsišaukimų ir ginklų.

41. LILEIKIS, VYTAUTAS — tatai jaunas, energingas vyras, nevedęs. Prieš suėmimą tarnavo sąskaitininku Telšių apskrities ligoninėje nuo 1940 metų sausio 1 dienos. Vytautas Lileikis priklausė šaulių ir jaunalietuvių organizacijoms kaip eilinis narys. Suimtas 1940 metais naktį iš lapkričio 6 į 7 d.

42. LENGVINAS, MIKAS—kilęs iš Girininkų kaimo, Gargždų valsčiaus, Kretingos apskrities. Ūkininkaitis, susipratęs lietuvis. Viešai pasireiškė žodžiais prieš bolševikus prieš rinkimus į vadinamą aukščiausią tarybą 1941 metais sausio mėnesį. Laikė mitingo buvo sukeltas triukšmas ir agitatoriai visai negavo kalbėti. Po to mitingo buvo įskūstas būk trukdęs ir suimtas 1941 metais sausio 11 d. Kalėjime giminės buvo gavę teisę pasimatyti. Atrodė jau labai sunykęs.

43. LUKAUSKAS, PRANAS—ūkininkas, kilęs iš Gorduvėnų kaimo, Gargždų valsčiaus. Gimęs 1909 metais. Visą amžių dirbo ūkio darbus. Dalyvavo ir visuomeniniame darbe. Buvo uolus šaulys.

Mėgo ūkį, buvo švelnaus būdo. Suimtas 1940 metais sausio mėnesį iš 11 į 12 d. naktį. Padaryta smarki krata, bet nieko ypatingo nerasta. Pradžioj apie šešias savaites sėdėjo Kretingos daboklėj, o paskui atgabentas į Telšius.

44 MALAKAUSKAS, LIUDAS — gimęs 1920 metais Kontaučiuose. Jaunas, energingas vyras. Suimtas 1940 metais lapkričio 11 d., 2 val. naktį. Padaryta smulki krata bute, ieškota atsišaukimų, bet nieko nerasta.

45. MASKOLENKA, PETRAS — kilęs iš Parvainių kaimo, Luokės valsčiaus. Likusi žmona ir tėvai. Prieš bolševikų užėjimą turėjo smulkių prekių krautuvėlę. 1941 metais birželio 8 d. suimtas Kaunatave, Luokės valsčiuje, kaip - įtariamasis laikęs ginklus ir veikęs prieš bolševikus. Nedalyvavęs niekada jokioj organizacijoje ar šiaip visuomeniniame darbe.

46. MILIUS, JONAS — batsiuovys, pastaruojų laikų gyvenęs Alsėdžiuose. Gimęs 1903 metais balandžio 22 d. Plungėje ir ten gyvenęs. Veiklus, susipratęs lietuvis, buvo

Šaulių Sąjungos narys. Suimtas 1941 metais vasario 16 d. Kaltinamas lietuvių tautinės vėliavos iškėlimu.

46. MONTVYDAS, ANTANAS—kalėjime rastame sąrašė pažymėta: Kretinga, matininkas.

46. MOTUZAS, VLADAS — Gaudikaičių valstybinio ūkio prie Telšių darbininkas. Dalyvavęs anksčiau Šaulių Sąjungoj. Suimtas savo bute gana anksti 1940 metais spalio 31 d. kaip įtariamasis veikęs prieš bolševikus. Jokių įrodymo dokumentų nerasta ir dabar sunku patikrinti, kuo jį bolševikai įtarė. Šiaip vyras buvo susipratęs lietuvis ir bolševikų, žinoma, nemėgiamas.

49. NORVAIŠA, MOTIEJUS—amatininkas siuvėjas, smulkių ūkininkų sūnus, kilęs iš Plienų kaimo, Tverų valsčiaus. Labai mielas, visų kaimynų mėgiamas žemaitis. Anksčiau jokiam visuomeniniam darbe nedalyvavęs. Suimtas kaip įtariamasis veikęs prieš bolševikus ir turėjęs ginklų, bet jokios įrodomos medžiagos laike kratos nerasta. Areštuotas 1941 metais vasario 27 d. savo namuose.

50. PAKALNIŠKIS, LIUDAS—gimęs 1910 metais iš mažžemių ūkininkų šeimos Plungės valsčiuje. Anksčiau dirbo apie 10 metų darbininku Klaipėdoj. Paskutiniu laiku gyveno savo ūkely. Liko žmona su dukrele. Šaulių Sąjungos narys. Laike kratos pas jį nieko nerasta, bet elgtasi labai žiauriai su juo ir visa šeima. Suimtas 1941 metais vasario 22-23 d. naktį. Visą laiką laikytas Telšių kalėjime ir niekas iš artimųjų negalėjo susisiekti nei ką nors duoti.

51. PARAPIONAVIČIUS, ZIGMAS—Dotnuvos Žemės Ūkio Akademijos studentas. Baigęs Telšių gimnaziją. Motina išvežta į Rusiją. Tėvas miręs. Suimtas 1941 metais birželio 8 d. Pakalniškių kaime, Luokės valsčiuje, kaip įtariamasis turėjęs ginklų ir veikęs prieš bolševikus. Gabus, doras ir jaunas vyras.

52. PABARČIUS, VACLOVAS—pienininkas Žemaičių Kalvarijoje. Gimęs 1903 metais kovo 3 d. Pakarklių kaime, Krakių valsčiuje, Kėdainių apskrity. Tėvas dalyvis 1905 metų įvykių, susipratęs lietuvis, rusų persekiojamas turėjo išvykti į Ameriką, ten gyvenęs

ir miręs 1932 metais. Motina mirė 1942 metais. Darbštus, gabus, veiklus, energingas lietuvis.

Labai sąžiningas savo profesijos pareigūnas, apylinkėj mėgiamas ir gerbiamas. Ilgametis šaulys, buvęs Krakių šaulių būrio vadas. Bolševikų laikais nuoširdžiai santykiavo su kaimynais, palaikė lietuvišką dvasią. Areštuotas 1941 metais sausio 12 d. rytą po smulkios kratos savo bute.

53. PUŠKORIUS, KAZYS—Telšių amatų mokyklos mokinys. Gimęs 1921 metais liepos 11d. Meinartų kaime, Rietavo valsčiuje, neturtingoj šeimoj. Gabus mokslui. Mokėsi Klaipėdos ir Telšių amatų mokyklose. Aktyvus skautas ir religininkas. Suimtas 1940 metais lapkričio 6-7 d. naktį.

54. PETRONAITIS, VLADAS — advokatas, atsargos karininkas. Nepriklausomybės kovų dalyvis. Vyčio kryžiaus kavaliarius. Gimęs 1888 metais Panevėžio apskrity, Rozalimo valsčiuje, Plaučiškių kaime. Mokėsis Šiaulių ir Mintaujos gimnazijose, baigęs Petrapilio Universitetą. 1921 metais buvęs Kretingos apskrities karo komendan-

tu. Nuo 1923 metų ligi pat suėmimo advokatas Kretingoj. Kaip advokatas labai populiarus vietos visuomenėj. Aktyvus visuomenininkas. Šaulių Rinktinės Valdybos ir Atsargos Karininkų Sąjungos ilgametis pirmininkas. Suimtas po kratos savo bute

1940 metais naktį iš liepos 11 į 12 d. kaip kontrrevoliucininkas. Pradžioj laikytas daboklėj Kretingoj, o nuo rugpiūčio mėnesio perkeltas į Telšių kalėjimą. Žmona gavo du kartu pasimatyti. Kalėjime buvo visai nukamuotas, pražilęs, sunkiai bepažįstamas. Laike pasimatymo jo su žmona pastebėtas ypatingas prižiūrėtojo Vaitkaus žiaurumas.

55. PAULAUSKAS, KAZYS—ūkininkas, Telšiai.

56. RUDOKAS, ANDRIUS—Jono brolis, nevedęs. Abu ramūs ūkininkai, bet visuomeninėj veikloj nedalyvavę. Veikla bolševikų laikais taip pat nežinoma. Andrius buvęs ūkvedžiu Pakalniškių dvare, Luokės valsčiuje. Ten ir suimtas 1941 metais birželio 8 d. kaip įtariamasis slėpęs ginklus ir platinęs atsišaukimus.

57. RUDOKAS, JONAS—stambus, pasi-

turįs ūkininkas iš Luokės valsčiaus, Naujųjų kaimo. Likusi žmona ir šeši vaikai - trys sūnūs ir trys dukterys. Visuomeniniame darbe niekada nedalyvavęs. Ramus, tylus ūkininkas. Veikla bolševikų laikais taip pat nežinoma.

58. RAKAS, ADOMAS — Telšių amatų mokyklos mokinys. Gimęs 1923 metais rugpiučio 20 d. Rietave, neturtingoj šeimoj. Mokėsi Klaipėdoj, paskui Telšiuose. Veiklus, religingas, susipratęs lietuvis jaunuolis. Pajutęs pavojų, bandė pabėgti, bet nepavyko ir Kretingoj buvo suimtas ir parvežtas į

Telšių kalėjimą.

59. SAKELIS, ZIGMAS — dvarininkas, turėjęs dvarą Pavandeny, Varnių valsčiuje. Lietuvių visuomeninėj veikloj niekada nedalyvavęs. Suimtas tuoj bolševikams atėjus 1940 metais liepos 12 d. savo namuose. Visą laiką buvo Telšių kalėjime. Apylinkės žmonės jį atsimena kaip gero būdo, dorą ir

teisingą žmogų.

60. SIMUTIS, ADOMAS—kilęs iš Mažeikių apskrities, Vegerių valsčiaus, Sugenin-

čių kaimo. Šiaip vertėsi eidamas į darbus, kaip padienis darbininkas. Susipratęs lietuvis. Suimtas savo bute Kaunatave 1941 metais birželio 8 d. Atrodo, kad jis ir kiti kaunitaviškiai buvo kažkieno įskusti ir ant greitųjų surankioti. Kalėjime jiems visiems nebeilgai liko sėdėti, nes greitai atėjo baisiosios kankinimų dienos.

61. SIMUTIS, JULIUS—laikrodininkas iš Kretingos. Ilgą laiką gyvenęs Kretingoj. Anksčiau buvęs palankus komunistams, net platinęs jų slaptus leidinius ir už tai nepriklausomybės laikais teismo buvo baus-tas keliais metais kalėjimo. Atėjus į Lietuvą “Stalino saulei,” matyt, jos šiluma nebuvo sužavėtas ir tapo bolševikų priešu. Suimtas ir uždarytas į Telšių kalėjimą.

62. STUKAS, FELIKSAS — gimęs 1905 metais spalio 24 d. Vilimiškių dvare, Palan-gos valsčiuje, Kretingos apskrity, kumečių šeimoje. Liko žmona ir šeši vaikai. Tarnavęs kariuomenėje septintam pėstininkų pulke, išėjęs puskarininkio laipsniu. Orga-nizacijose, visuomeninėj veikloj nedalyva-vęs. Suimtas 1941 metais sausio 14 d.

63. SUNGAILA, VLADAS—anksčiau buvo policininkas, bolševikų laikais dirbo Mikoliškių girininkijoje. Ūkininko sūnus iš Kvėdarnos. Ilgus metus buvęs šaulys ir pavasarininkas. Per krataų nieko nerasta. Suimtas 1941 metais vasario 27 d.

64. ŠALKAUSKAS, ČESLOVAS—ūkininkas, anksčiau tarnavęs Žemės Ūkio rūmuose gyvulininkystės inspektorium, vėliau ūkvedžiu Mememrodės dvare. Kilęs iš plačios giminės Jonišio valsčiuje, Šiaulių apskrity.

Du broliai (Eugenijus buvo Telšių apskrities viršininkas ir Henrikas buvo Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo viršininkas) išvežti į Rusiją. Visuomeninėj veikloj mažai dalyvavęs. Suimtas Naujikuose 1941 metais gegužės 9 d. po smulkios kratos. Įtariamasis laikęs ginklus ir veikęs prieš bolševikus. Laikė kratos nieko nerasta.

65. ŠAKENIS, ZENONAS—Plungės gimnazijos mokinys, ūkininkų sūnus. Buvo veiklus jaunuolis. Priklausė religiniam būreliui. Kartu su kitais plungiškiais mokiniais buvo suimtas.

66. ŠALČIUS, EDMUNDAS — paštininkas, pašto valdininkas Palangoj. Buvo “Jaunosios Lietuvos” Palangos skyriaus vadas ir eilinis šaulys. Uolus lietuvis, visuomenininkas. Bolševikams užėjus, greitai buvo suimtas, kaip “kontrrevoliucininkas”. Areštuotas 1940 metais liepos 13 d. savo bute.

67. ŠLEINIUS, JONAS—ūkininkas, malūnininkas. Gimęs ir gyvenęs Veitovėnų kaime, Plungės valsčiuje. Gimė 1905 metais. Ramus, darbštus žmogus. Dalyvavo Šaulių Sąjungoj eiliniu nariu. Suimtas 1941 metais sausio 14 d. savo namuose Vainaičių kaime, Plungės valsčiuje po smulkios kratos, laike kurios nieko nerasta.

68. TELŠINSKAS, JONAS—kilęs iš Kvietinių kaimo, Gargždų valsčiaus. Vilimiškės dvaro ūkvedis. Baigęs žemės ūkio mokyklą. Susipratęs lietuvis, anksčiau daugiausia dirbęs jaunųjų ūkininkų rateliuose. Suimtas 1941 metais sausio 10 d. Suėmė kariai rusai.

69. TRUŠKA, JUOZAS—buvęs policininkas. Kilęs iš Ežaičių kaimo, Gargždų vals-

čiaus. Tarnavo ir pastaruoju metu gyveno Luokėj. Susipratęs lietuvis, Šaulių Sąjungos narys. Veikla bolševikų laikais nežinoma. Suimtas savo bute 1941 metais birželio 8 d. kaip kontrrevoliucininkas. Norėta ir žmoną suimti, bet buvo paskutines dienas nėščia, tai liko. Krata daryta labai žiauri.

70. TARVAINIS, ZENONAS—buvo Telšių gimnazijos mokinys, neturtingų tėvų sūnus. Likusi senutė beturtė motina, sesuo ir brolis. Gimęs 1920 metais birželio 10 d. Užventy. Nors sunkiose sąlygose gyvendamas, visada buvo linksmas, ryžtingas. Mokykloje buvo veiklus skautas ir religininkas. Mėgo poeziją ir pats rašė eiles. Kelis kartus bolševikų kvostas, kelis kartus jo bute daryta krata. Sužinojęs, kad norima jį suimti, bandė slapstytis, bet buvo pagautas Kretingoje 1940 metais gruodžio 12 d. ir atgabentas į Telšius. Kalėjime buvo žiauriai kankinamas. Tačiau buvo nepalaužiamos dvasios ir didelio atsparumo vyras. Savo giedria dvasia teigiamai nuteikdavo ir kitus kalinius, tuo būdu lengvindamas jų baisų gyvenimą ir žiaurius kentėjimus.

71. VIČIUS, JURGIS—ūkininkas. Gimęs 1899 metais Arslos kaime, Mosėdžio valsčiuje, ten ir gyvenęs. Likusi žmona su penkiais vaikais. Veiklus lietuvis ūkininkas, vietinio šaulių būrio vadas, penkis metus buvęs Mosėdžio valsčiaus viršaičiu. Suimtas tuoj bolševikams atėjus 1940 metais liepos 13 d. savo ūky. Daryta smulki krata. Kaltintas bolševikų valdžios šmeižimu. Kalėjime būnant, niekas iš artimųjų negavo leidimo aplankyti ar ką nusiųsti.

72. VILČINSKAS, POVILAS—buvo Telšių kalėjimo prižiūrėtojas. Gimęs 1918 metais Plungės valsčiuje.

Tarnavo kariuomenėj, o grįžęs gavo vietą prižiūrėtoju. Atėję bolševikai jį atleido, nes pastebėjo esant neištikimu ir iš karto uždarė į kalėjimą. Laikinei paleistas iš kalėjimo, dirbo netoli Plungės plytinėj. Kaltinamas buvo palaikymu ryšių su suimtaisiais politiniais kaliniais.

73. ŽVIRZDINAS, HERMINEGILDAS—Telšių ir Jėzuitų gimnazijos mokinys. Gimęs 1920 metais vasario 7 d. Mokydamasis kartu tarnavo meteorologijos stotyje. Buvo

gimnazijos jaunųjų ateitininkų vadas, labai pamaldus. Kasdien eidavo Šv. Komunijos ir uoliai apaštalaudavo savo draugų tarpe. Tai buvo skaisčios sielos, stiprios valios ir niekada nepavargstaš sportininkas. Jo vadovaujama gimnazijos krepšinininkų ekipa buvo rimtas konkurentas Europos meisteriui, Lietuvos krepšinio rinkitinei. Bolševikams užėjus, kartu su Tarvainiu, su kuriuo gyveno vienam kambary, ir kitais telšiškiais dirbo dėl savo idealų ir kėlė savo draugų dvasią. Kartu su kitais ir sumintas 1940 metais lapkričio 6 d. Visą laiką laikytas Telšių kalėjime. Iš čia yra parašęs slapta porą laiškų savo mamytei ir artimiesiems, iš kurių atsispindi gilus tikėjimas ir nepalaužiama tėvynės meilė. Tardymų metu buvo žiauriai enkavedistų kankinamas, pamerkiamas iki kaklo į šaltą vandenį, baudžiamas karceriu, marinamas badu, tačiau laikėsi labai didvyriškai ir nieko neišdavė. Jis mirė kankinio mirtimi Rainių miškelyje.

KANKINIŲ PALAIKŲ LIKIMAS

KANKINIŲ PALAIKAMS saugoti ir jų atminimą žmonėse platinti buvo įsteigtas specialus komitetas. Jau 1942 metais šis komitetas ėmėsi žygių, koku nors būdu įamžinti kankinių atminimą. Buvo nutarta Telšių kapuose pastatyti kankinių garbei paminklinę koplyčią, į kurią vėliau turėjo būti pernešti kankinių kaulai. Šiai bažnyčiai statyti jau buvo padėti pamatai ir suvežta didelė dalis statybinės medžiagos. Be to, to paties komiteto dėka kankinių kankinimo vieta buvo gražiai sutvarkyta, aptverta ir pastatyta su užrašu lenta. Telšių menininkai prasmingai sutvarkė kankinių kapą. Jį dengė didžiulis, per visą kapą, akmenų mozaikos kryžius ir Gedimino stulpai. Prie kapo stovinčiame berželyje rymojo nuliūdęs lietuvių tautos kančias simbolizuojas Rūpintojėlis. O mokyklų jaunimas kas metai kapą apsodindavo Lietuvos laukų ir darželių gėlėmis.

Tas pats komitetas suorganizavo du kartu kankinių minėjimo metines su plačia religine ir menine programa, į kurią suplaukdavo iš visos Lietuvos tūkstantinės žmonių minios. Tokiu būdu per trumpą laiką Rainių miškelio kankinių atminimas taip išpopuliarėjo, kad birželio 25 d. tapo lyg bendra viso krašto gilaus susitelkimo ir didelių iškilnių diena.

Šią kilnią tautos pastangą sutrukdė antroji bolševikų okupacija. Antrą kartą atėję bolševikai išardė Rainių miškely kankinimo vietas tvorą, nudraskė užrašo lentą ir išniekino kankinių kapą, suversdami visą niekšybę ir nusikaltimą rudajam fašizmui, naciams. Tačiau šio savo nusikaltimo bolševikams nepavyko paslėpti ir užmaskuoti, nors jie ir kankinių brangiausiu krauju priėmusią žemę išvežtų ir jų šventas relikvijas mėgintų paslėpti. Visi tai gerai žino, kad šią baisią niekšybę padarė rudojo fašizmo bendrininkai, raudonieji Maskvos fašistai savo agentų ir budelių pagalba.

**Pagaliau kiekvienas lietuvis šventai tiki,
kad visvien ateis kada nors laikas, kada ant
Telšių kapų kalnelio iškils visų tautiečių pa-
stangomis pradėtoji statyti paminklinė
bažnyčia ir Rainių miškelis taps krikščio-
niškosios ir laisvosios Lietuvos “Šventąja
Giria.”**

T U R I N Y S

Redakatoriaus žodis	5
Ižangos vietoje	7
Dienos prieš skerdynes	11
A. Žutauto parodymai	12
A. Pilypaičio parodymas	18
J. Adomaičio parodymas	19
J. Tiškienės parodymas	21
M. Radzevičienės parodymas	23
J. Bertašiaus parodymas	24
Netikėtai atrastos aukos	28
Kaip jie mirė	31
Teismo medicinos protokolo ištraukos	32
Kankinių testamentas	55
Kankinių laidotuvės	58
Trumpos kankinių biografijos	63
Kankinių palaikų likimas	95